

MEDZINÁRODNÝ AUDÍTORSKÝ ŠTANDARD 240
ZODPOVEDNOSŤ AUDÍTORA TÝKAJÚCA SA PODVODU PRI AUDITE
FINANČNÝCH VÝKAZOV

(Účinný pre audity finančných výkazov za obdobia
začínajúce sa 15. decembra 2009 alebo neskôr.)

OBSAH

	Odsek
Úvod	
Rozsah pôsobnosti tohto ISA	1
Charakteristika podvodu	2 – 3
Zodpovednosť za prevenciu podvodu a jeho odhalenie	4 – 8
Dátum nadobudnutia účinnosti	9
Ciele	10
Definície	11
Požiadavky	
Profesionálny skepticizmus	12 – 14
Diskusia v tíme pracujúcom na zákazke	15
Postupy na posúdenie rizík a súvisiace aktivity	16 – 24
Identifikácia a posúdenie rizika významných nesprávností spôsobených podvodom	25 – 27
Reakcie na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom	28 – 33
Vyhodnotenie audítorských dôkazov	34 – 37
Audítor nemôže pokračovať v práci na zákazke	38
Písomné vyhlásenia	39
Oznamovanie manažmentu a komunikácia s osobami poverenými spravovaním	40 – 42
Oznamovanie regulačným orgánom a orgánom presadzovania práva	43
Dokumentácia	44 – 47
Aplikačné a iné vysvetľujúce materiály	
Charakteristika podvodu	A1 – A6
Profesionálny skepticizmus	A7 – A9
Diskusia medzi členmi tímu pracujúceho na zákazke	A10 – A11
Postupy na posúdenie rizík a súvisiace aktivity	A12 – A27
Identifikácia a posúdenie rizika významných nesprávností spôsobených podvodom	A28 – A32
Reakcie na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom	A33 – A48
Vyhodnotenie audítorských dôkazov	A49 – A53
Audítor nemôže pokračovať v práci na zákazke	A54 – A57
Vyhlásenia manažmentu	A58 – A59

Oznámenia manažmentu a komunikácia s osobami poverenými spravovaním	A60 – A64
Oznamovanie regulačným a donucovacím orgánom	A65 – A67
Príloha 1: Príklady rizikových faktorov podvodu	
Príloha 2: Príklady možných auditorských postupov na riešenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom	
Príloha 3: Príklady okolností, ktoré naznačujú možnosť podvodu	

Medzinárodný auditorský štandard (ISA) 240 „Zodpovednosť audítora týkajúca sa podvodu pri audite finančných výkazov“ by sa mal vykladať v spojení s ISA 200 „Celkové ciele nezávislého audítora a vykonanie auditu v súlade s medzinárodnými auditorskými štandardmi“.
--

Úvod

Rozsah pôsobnosti tohto ISA

1. Tento medzinárodný audítorský štandard (ISA) sa zaoberá zodpovednosťou audítora týkajúcou sa podvodu pri audite finančných výkazov. Konkrétne je rozšírením spôsobu uplatňovania ISA 315 (revidované znenie)¹ a ISA 330² vo vzťahu k riziku významnej nesprávnosti zapríčinenej podvodom.

Charakteristika podvodu

2. Nesprávnosti vo finančných výkazoch môžu vzniknúť spôsobených podvodom alebo omylom. Faktorom rozlíšenia medzi podvodom a omylom je skutočnosť, či konanie, ktorého výsledkom je nesprávnosť vo finančných výkazoch, bolo úmyselné alebo neúmyselné.
3. Podvod je síce široký právny pojem, na účely ISA sa však audítor zaujíma o podvod, ktorý spôsobuje významnú nesprávnosť vo finančných výkazoch. Pre audítora sú relevantné dva druhy úmyselných nesprávností: nesprávnosti vyplývajúce z podvodného finančného vykazovania, a nesprávnosti vyplývajúce zo sprenevery majetku. Audítor síce môže mať podozrenie na podvod, alebo, v zriedkavých prípadoch, môže identifikovať jeho výskyt, z právneho hľadiska však nerozhoduje o tom, či k podvodu naozaj došlo (pozri: odseky A1-A6).

Zodpovednosť za prevenciu podvodu a jeho odhalenie

4. Za prevenciu podvodu a jeho odhalenie sú primárne zodpovedné osoby poverené spravovaním účtovnej jednotky a manažment. Je dôležité, aby manažment, pod dohľadom osôb poverených spravovaním, kládol veľký dôraz na prevenciu podvodu, čím môže obmedziť príležitosti na jeho výskyt, a odstrašovanie od podvodu, čím môže jednotlivcov presvedčiť, aby sa nedopustili podvodu vzhľadom na pravdepodobnosť odhalenia a potrestania. Vyžaduje si to nadšenie pre vytváranie kultúry, ktorá sa bude vyznačovať čestnosťou a etickým správaním, ktorú navyše možno podporiť aj aktívnym dohľadom osôb poverených spravovaním. Dohľad vykonávaný osobami poverenými spravovaním zahŕňa zváženie možnosti obchádzania kontrol alebo iného nevhodného vplyvu na proces finančného vykazovania, napríklad snahu manažmentu riadiť zisky s cieľom ovplyvniť to, ako analytici vnímajú výkonnosť a rentabilitu účtovnej jednotky.

Zodpovednosť audítora

5. Audítor, ktorý vykonáva audit v súlade s ISA, je zodpovedný za to, aby získal primerané uistenie, že finančné výkazy ako celok neobsahujú významné nesprávnosti spôsobené či už podvodom alebo omylom. Ako sa uvádza v ISA 200 „Celkové ciele nezávislého audítora a vykonanie auditu v súlade s medzinárodnými audítorskými štandardmi“, v dôsledku prirodzených obmedzení auditu existuje nevyhnutné riziko, že niektoré významné nesprávnosti vo finančných výkazoch ostávajú neodhalené aj napriek riadnemu naplánovaniu a zrealizovaniu auditu v súlade s ISA³.
6. Ako sa uvádza v ISA 200,⁴ možné vplyvy prirodzených obmedzení sú závažné najmä v prípade nesprávnosti spôsobených podvodom. Riziko, že významná nesprávnosť spôsobená podvodom sa nezistí, je vyššie než riziko, že sa nezistí významná nesprávnosť spôsobená omylom. Príčinou je skutočnosť, že súčasťou podvodu môžu byť zložitá a starostlivo zorganizované plány vytvorené

¹ ISA 315 (revidované znenie) „Identifikácia a posúdenie rizika významných nesprávností poznaním účtovnej jednotky a jej prostredia“.

² ISA 330 „Reakcie audítora na posúdené riziká“.

³ ISA 200, „Celkové ciele nezávislého audítora a vykonanie auditu v súlade s medzinárodnými audítorskými štandardmi“ odseky A53 až A54.

⁴ ISA 200, odsek A53.

na jeho zamaskovanie, napríklad falšovanie, úmyselné nezaúčtovanie transakcií, prípadne zámerne nesprávne vyhlásenia poskytnuté audítorovi. Takéto pokusy o zamaskovanie sa odhaľujú ešte ťažšie, ak ich sprevádza tajná dohoda. Tajná dohoda môže spôsobiť, že audítor bude považovať audítorské dôkazy za presvedčivé, zatiaľ čo budú v skutočnosti falošné. Schopnosť audítora odhaliť podvod závisí od faktorov ako šikovnosť páchatel'a, frekvencia a rozsah manipulácie, miera tajnej dohody, relatívna veľkosť jednotlivých zmanipulovaných súm a služobné postavenie zainteresovaných osôb. Audítor síce môže byť schopný identifikovať potenciálne možnosti podvodu, ktorého sa možno dopustiť, je však preňho ťažké stanoviť, či sú nesprávnosti v oblasti úsudkov, napríklad účtovných odhadov, spôsobené podvodom alebo omylom.

7. Navyše riziko, že audítor neodhalí významnú nesprávnosť spôsobenú podvodom manažmentu je vyššie než riziko neodhalenia významnej nesprávnosti spôsobenej zamestnancami, lebo manažment je často v pozícii, ktorá mu umožňuje priamo alebo nepriamo zmanipulovať účtovné záznamy, prezentovať podvodné finančné informácie, alebo obchádzať kontrolné postupy navrhnuté ako prevencia proti podobným podvodom zo strany ostatných zamestnancov.
8. Pri získavaní primeraného uistenia je audítor povinný zachovávať počas celého auditu postoj profesionálneho skepticizmu, zvažujúc možnosť obchádzania kontrol zo strany manažmentu a pripúšťajúc fakt, že audítorské postupy, ktoré sú účinné na odhalenie chyby, nemusia byť účinné pri zisťovaní podvodu. Požiadavky v tomto ISA sú koncipované tak, aby audítorovi pomohli identifikovať a posúdiť riziká významných nesprávností spôsobených podvodom a navrhnúť postupy na ich odhalenie.

Dátum nadobudnutia účinnosti

9. Tento ISA je účinný pre audity finančných výkazov zostavených za obdobia, ktoré sa začínajú 15. decembra 2009.

Ciele

10. Audítor má tieto ciele:
 - a) identifikovať a posúdiť riziká významných nesprávností spôsobených podvodom,
 - b) získať dostatok vhodných dôkazov na základe auditu týkajúcich sa posudzovaných rizík významných nesprávností spôsobených podvodom, a to tak, že navrhne a vykoná vhodné reakcie na túto skutočnosť,
 - c) vhodne reagovať pri podozrení na podvod alebo pri podvode zistenom počas auditu.

Definície

11. Na účely ISA majú ďalej uvedené výrazy tento priradený význam:
 - a) Podvod (*Fraud*) – úmyselné konanie jednej alebo viacerých osôb z radov manažmentu, osôb poverených spravovaním, zamestnancov, prípadne tretích strán, pri ktorom sa použije lož na získanie neoprávnenej alebo nezákonnej výhody.
 - b) Rizikové faktory podvodu (*Fraud risk factors*) – udalosti alebo podmienky, ktoré naznačujú podnet alebo tlak na spáchanie podvodu, prípadne vytvárajú možnosť na jeho spáchanie.

Požiadavky

Profesionálny skepticizmus

12. V súlade s ISA 200⁵ je audítor povinný zachovávať počas celého auditu postoj profesionálneho skepticizmu pripúšťajúc možnosť existencie významných nesprávností spôsobených podvodom, pričom tento postoj zachováva bez ohľadu na svoje predchádzajúce skúsenosti s čestnosťou a bezúhonnosťou manažmentu účtovnej jednotky a osôb poverených spravovaním (pozri: odseky A7 – A8).
13. Audítor môže akceptovať záznamy a dokumenty ako pravé, ak nemá dôvod veriť opak. Ak okolnosti zistené počas auditu spôsobia, že sa bude domnievať, že určitý dokument možno nie je hodnoverný, prípadne, že podmienky v niektorom dokumente boli upravené, neboli však poskytnuté audítorovi, je audítor povinný skúmať ďalej (pozri: odsek A9).
14. Ak sú odpovede manažmentu alebo osôb poverených spravovaním rozporuplné, je audítor povinný tieto rozpory preskúmať.

Diskusia v tíme pracujúcom na zákazke

15. ISA 315 (revidované znenie) vyžaduje, aby členovia tímu pracujúceho na zákazke navzájom diskutovali a partner zodpovedný za zákazku stanovil, o ktorých skutočnostiach treba informovať tých členov tímu, ktorí sa na diskusii nezúčastnili⁶. Takáto diskusia sa musí zameriavať najmä na to, ako a kde môžu byť finančné výkazy účtovnej jednotky náchylné na významnú nesprávnosť spôsobenú podvodom, vrátane spôsobu, akým by k podvodu mohlo dôjsť. Pri diskusii nesmú členovia tímu vychádzať z viery v to, že manažment a osoby poverené spravovaním sú čestné a bezúhonné (pozri: odseky A10-A11).

Postupy na posúdenie rizík a súvisiace aktivity

16. Pri vykonávaní postupov na posúdenie rizík a súvisiacich aktivít s cieľom pochopiť účtovnú jednotku a jej prostredie vrátane jej interných kontrol, ktoré vyžaduje ISA 315 (revidované znenie)⁷, je audítor povinný vykonať postupy uvedené v bodoch 17 – 24, aby získal informácie, ktoré sa dajú použiť pri identifikácii rizík významných nesprávností spôsobených podvodom.

Manažment a iné osoby v účtovnej jednotke

17. Audítor je povinný získať od manažmentu informácie, ktoré sa týkajú:
 - a) toho, ako manažment posudzuje riziko, že finančné výkazy by mohli obsahovať významné nesprávnosti spôsobené podvodom, vrátane charakteru, rozsahu a frekvencie takýchto posúdení (pozri: odseky A12 – A13),
 - b) procesu, ktorý manažment používa na identifikáciu rizík podvodu v účtovnej jednotke, a ktorým reaguje na tieto riziká, vrátane špecifických rizík podvodu, ktoré manažment identifikoval, alebo na ne bol upozornený, prípadne skupín transakcií, zostatkov účtov alebo vykázaných informácií, pri ktorých je existencia pravdepodobná (pozri: odsek A14),
 - c) prípadných oznámení manažmentu osobám povereným spravovaním so zreteľom na procesy, ktoré manažment používa na identifikáciu rizík podvodu v účtovnej jednotke a na reagovanie na tieto riziká,
 - d) prípadných oznámení manažmentu, ktorými zamestnancov informuje o svojich názoroch na podnikateľskú prax a etické správanie.

⁵ ISA 200, odsek 15

⁶ ISA 315 (revidované znenie), odsek 10.

⁷ ISA 315 (revidované znenie), odseky 5 – 24.

18. Audítor je povinný získať od manažmentu a podľa potreby aj od iných osôb v účtovnej jednotke informácie, aby zistil, či majú poznatky o nejakom skutočnom alebo údajnom podvode, prípadne o podozrení na podvod, ktorý by mal vplyv na účtovnú jednotku (pozri: odseky A15 – A17).
19. V tých účtovných jednotkách, ktoré majú interný audit, je audítor povinný získať informácie od príslušných pracovníkov v internom audite, aby zistil, či majú poznatky o skutočných alebo údajných podvodoch alebo o podozrení zo spáchania podvodu, ktoré sa týkajú účtovnej jednotky, a aby získal ich názory na riziká podvodu (pozri: odsek A18).

Osoby poverené spravovaním

20. Ak sa osoby poverené spravovaním nepodieľajú na riadení účtovnej jednotky⁸, audítor je povinný oboznámiť sa so spôsobom, akým osoby poverené spravovaním vykonávajú dohľad nad procesmi, ktoré manažment používa na identifikáciu rizík podvodu v účtovnej jednotke a ako reakciu na tieto riziká, ako aj dohľad nad internými kontrolami, ktoré manažment vytvoril na zníženie uvedených rizík (pozri: odseky A19 – A21).
21. Ak sa na riadení účtovnej jednotky nepodieľajú všetky osoby poverené spravovaním, audítor musí získať od osôb poverených spravovaním informácie, aby zistil, či majú poznatky o nejakom skutočnom alebo údajnom podvode, prípadne o podozrení na podvod, ktorý by mohol ovplyvniť účtovnú jednotku. Tieto informácie sa získajú čiastočne na účely spätného potvrdenia informácií od manažmentu.

Zistenie nezvyčajných alebo neočakávaných vzťahov

22. Audítor je povinný vyhodnotiť, či nezvyčajné alebo neočakávané vzťahy zistené počas vykonávania analytických postupov vrátane tých, ktoré sa týkajú výnosových účtov, môžu naznačovať riziko významných nesprávností spôsobených podvodom.

Iné informácie

23. Audítor je povinný zvážiť, či iné informácie, ktoré získa, nenaznačujú riziko významných nesprávností spôsobených podvodom (pozri: odsek A22).

Vyhodnotenie rizikových faktorov podvodu

24. Audítor je povinný vyhodnotiť, či informácie, ktoré získal pri iných postupoch na posudzovanie rizík a pri vykonávaní súvisiacich aktivít, naznačujú prítomnosť jedného alebo viacerých rizikových faktorov podvodu. Rizikové faktory podvodu síce nemusia nevyhnutne naznačovať existenciu podvodu, často sú však prítomné v situáciách, v ktorých došlo k podvodu, preto môžu naznačovať riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom (pozri: odseky A23 – A27).

Identifikácia a posúdenie rizika významných nesprávností spôsobených podvodom

25. Podľa ISA 315 (revidované znenie) je audítor povinný identifikovať a posúdiť riziká významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom na úrovni finančných výkazov a na úrovni posúdenia pre skupiny transakcií, zostatky účtov a zverejnenia⁹.
26. Pri identifikácii a posudzovaní rizík významných nesprávností spôsobených podvodom musí audítor vyhodnotiť na základe predpokladu existencie rizík podvodu v súvislosti s vykazovaním výnosov, ktoré typy výnosov, výnosových

⁸ ISA 260 (revidované znenie) „Komunikácia s osobami poverenými spravovaním“, odsek 13.

⁹ ISA 315 (revidované znenie), odsek 25.

transakcií alebo tvrdení vedú k vzniku takýchto rizík. V odseku 47 je špecifikovaná dokumentácia, ktorá sa požaduje, keď audítor dospeje k záveru, že tento predpoklad za okolností zákazky neplatí, a vykazovanie výnosov neoznačil za riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom (pozri: odseky A28 – A30).

27. Audítor je povinný k takýmto posúdeným rizikám významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom pristupovať ako k významným rizikám a oboznámiť sa teda so súvisiacimi kontrolami účtovnej jednotky vrátane kontrolných aktivít relevantných pre takéto riziká v rozsahu, v akom tak dovtedy neurobil. (Pozri: odseky A31 – A32)

Reakcie na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom

Celkové reakcie

28. Podľa ISA 330 je audítor povinný určiť celkové reakcie na riešenie posúdených rizík významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom na úrovni finančných výkazov¹⁰ (pozri: odsek A33).
29. Pri stanovovaní celkovej reakcie na riešenie posúdených rizík významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom na úrovni finančných výkazov je audítor povinný:
- a) prideliť na prácu pracovníkov a vykonávať nad nimi dohľad a zohľadniť pritom znalosti, zručnosti a schopnosti jednotlivcov, ktorí majú niesť významnú zodpovednosť za zákazku, ako aj úsudok audítora na posúdenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom (pozri: odsek A34 – A35),
 - b) vyhodnotiť, či účtovné zásady, ktoré účtovná jednotka vybrala a uplatňovala, najmä tie, ktoré sa týkajú subjektívneho oceňovania a zložitých transakcií, môžu byť indikatívne pre podvodné finančné vykazovanie vyplývajúce zo snahy manažmentu riadiť zisky,
 - c) do výberu charakteru, časového rozvrhnutia a rozsahu audítorských postupov zahrnúť prvok nepredvídateľnosti (pozri: odsek A36).

Reakcie na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom na úrovni tvrdení

30. Podľa ISA 330 je audítor povinný navrhnúť a uskutočniť ďalšie audítorské postupy, ktoré budú charakterom, časovým rozvrhnutím a rozsahom reagovať na posúdené riziká významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom na úrovni tvrdení¹¹ (pozri: odseky A37 – A40).

Audítorské postupy reagujúce na riziká týkajúce sa obchádzania kontrol manažmentom

31. Manažment má jedinečné postavenie, ktoré mu umožňuje dopustiť sa podvodu vďaka možnosti zmanipulovať účtovné záznamy a vypracovať chybné finančné výkazy obídením kontrol, ktoré sú inak, ako sa zdá, účinné. Miera rizika, že manažment obíde kontroly, bude síce v každej účtovnej jednotke iná, toto riziko však existuje vo všetkých účtovných jednotkách. Keďže sa nedá predvídať spôsob, akým sa kontroly budú obchádzať, ide o riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom, a teda o významné riziko.
32. Audítor je povinný, bez ohľadu na to, ako posúdi riziká obchádzania kontrol manažmentom, navrhnúť a vykonať audítorské postupy, pomocou ktorých:

¹⁰ ISA 330, odsek 5.

¹¹ ISA 330, odsek 6.

- a) otestuje vhodnosť účtovných zápisov v hlavnej knihe a iných úprav vykonaných pri zostavovaní účtovných výkazov. Pri návrhu a vykonávaní audítorských postupov na vykonanie takýchto testov je audítor povinný:
 - (i) získať informácie od osôb, ktoré sa zúčastňujú na procese finančného vykazovania, o nevhodnej alebo neobvyklej aktivite týkajúcej sa spracovania účtovných zápisov a iných úprav,
 - (ii) vybrať účtovné zápisy a iné úpravy urobené na konci vykazovaného obdobia,
 - (iii) zvážiť potrebu otestovania účtovných zápisov a iných úprav za celé obdobie (pozri: odseky A41 – A44).
 - b) preverí, či sú účtovné odhady neobjektívne, a vyhodnotí, či okolnosti, ktoré vedú k prípadnej neobjektívnosti, predstavujú riziko významnej nesprávnej spôsobenej podvodom. Pri vykonávaní tejto previerky je audítor povinný:
 - (i) vyhodnotiť, či úsudky a rozhodnutia, ktoré manažment urobil pri vypracovaní účtovných odhadov obsiahnutých vo finančných výkazoch, aj vtedy, ak sú jednotlivé primerané, naznačujú možnosť neobjektívnosti manažmentu, čo môže predstavovať riziko významnej nesprávnej spôsobenej podvodom. Ak áno, audítor je povinný prehodnotiť účtovné odhady ako celok,
 - (ii) retrospektívne preveriť úsudky a predpoklady manažmentu týkajúce sa významných účtovných odhadov, ktoré sa premietli do finančných výkazov predchádzajúceho roka (pozri: odseky A45 – A47),
 - c) v prípade významných transakcií, ktoré sa vymykajú z bežnej podnikateľskej činnosti účtovnej jednotky, prípadne sa inak javia byť neobvyklé vzhľadom na poznatky, ktoré má audítor o účtovnej jednotke a jej prostredí, ako aj vzhľadom na iné informácie získané počas auditu, audítor je povinný vyhodnotiť, či podnikateľské zdôvodnenie transakcií (prípadne jeho neexistencia) naznačuje, že transakcie boli zrealizované s cieľom falošného finančného vykazovania alebo na zamaskovanie sprenevery majetku (pozri: odsek A48).
33. Audítor je povinný určiť, či na to, aby reagoval na identifikované riziko obchádzania kontrol manažmentom, potrebuje vykonať ďalšie audítorské postupy popri tých, ktoré sa konkrétne spomínajú vyššie (t. j. ak existujú konkrétne prídavné riziká obchádzania kontrol manažmentom, ktoré nie sú obsiahnuté v postupoch vykonaných na splnenie požiadaviek odseku 32).

Vyhodnotenie audítorských dôkazov (pozri: odsek A48)

- 34. Audítor musí vyhodnotiť, či analytické postupy vykonávané tesne pred koncom auditu pri formulovaní celkového záveru o tom, či finančné výkazy ako celok zodpovedajú poznatkom, ktoré má audítor o účtovnej jednotke, naznačujú predtým nerozpoznané riziko významnej nesprávnej spôsobenej podvodom. (pozri: odsek A50).
- 35. Ak audítor zistí nesprávnosť, je povinný vyhodnotiť, či je takáto nesprávnosť príznačná pre podvod. Ak takýto náznak existuje, audítor je povinný vyhodnotiť dôsledky nesprávnosti v súvislosti s inými aspektmi auditu, najmä spoľahlivosťou vyhlásení manažmentu, uznávajúc, že podvod sa málokedy vyskytuje ojedinelo (pozri: odsek A51).
- 36. Ak audítor zistí nesprávnosť, či už významnú alebo nie, a má dôvod domnievať sa, že táto nesprávnosť môže byť spôsobená podvodom, do ktorého je zapojený manažment (najmä vyšší manažment), je povinný prehodnotiť posúdenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom a výsledný vplyv tohto posúdenia na charakter, časové rozvrhnutie a rozsah audítorských postupov tak,

aby tieto reagovali na posúdené riziká. Pri opätovnom zvažovaní spoľahlivosti dôkazov, ktoré získal v minulosti, je audítor povinný zvážiť aj to, či okolnosti alebo podmienky naznačujú možnosť tajnej dohody, na ktorej by sa podieľali zamestnanci, manažment alebo tretie osoby (pozri: odsek A52).

37. Keď audítor potvrdí, že finančné výkazy obsahujú významnú nesprávnosť spôsobenú podvodom, prípadne keď nie je schopný poskytnúť záver, či finančné výkazy obsahujú významnú nesprávnosť spôsobenú podvodom, potom je povinný vyhodnotiť dôsledky tejto skutočnosti na audit (pozri: odsek A53).

Audítor nemôže pokračovať v práci na zákazke

38. Ak sa audítor v dôsledku nesprávnosti spôsobenej podvodom alebo podozrenia na podvod dostane do mimoriadnych okolností, ktoré vedú k spochybneniu jeho schopnosti naďalej vykonávať audit, audítor je povinný:
- a) určiť profesionálne a právne povinnosti vzťahujúce sa na dané okolnosti vrátane toho, či je audítor povinný podať správu osobe alebo osobám, ktoré ho ustanovili za audítora, prípadne, v niektorých prípadoch, regulačným orgánom,
 - b) zvážiť, či je vhodné odstúpiť od zákazky, keď odstúpenie od zákazky povoľuje platný zákon alebo nariadenie,
 - c) ak odstúpi:
 - (i) prediskutovať s manažmentom na príslušnej úrovni a s osobami poverenými spravovaním svoje odstúpenie od zákazky a dôvody svojho odstúpenia,
 - (ii) zistiť, či existuje profesionálna alebo zákonná požiadavka, na základe ktorej je povinný oznámiť svoje odstúpenie od zákazky a dôvody svojho odstúpenia osobe alebo osobám, ktoré ho ustanovili za audítora, alebo, v niektorých prípadoch, regulačným orgánom (pozri: odseky A54 – A57).

Písomné vyhlásenia

39. Audítor vyžiada od manažmentu, a keď je to vhodné, od osôb poverených spravovaním, písomné vyhlásenia, že:
- a) uznávajú svoju zodpovednosť za návrh, implementáciu a zachovávanie internej kontroly na prevenciu a odhaľovanie podvodov,
 - b) audítorovi poskytli výsledky posúdenia rizika, ktoré uskutočnil manažment, že by finančné výkazy mohli obsahovať významné nesprávnosti spôsobené podvodom,
 - c) audítorovi poskytli svoje poznatky o podvode alebo podozrení z podvodu s vplyvom na účtovnú jednotku a podieľajú sa na ňom:
 - (i) manažment,
 - (ii) zamestnanci s významným postavením v rámci interných kontrol, alebo
 - (iii) iné osoby, pričom podvod by mohol významne ovplyvniť finančné výkazy,
 - d) audítorovi poskytli svoje poznatky o všetkých tvrdeniach o podvode alebo o podozreniach z podvodu, ktoré majú vplyv na finančné výkazy účtovnej jednotky a boli oznámené zamestnancami, bývalými zamestnancami, analytikmi, regulačnými orgánmi alebo inými osobami (pozri: odseky A58 – A59).

Oznamovanie manažmentu a komunikácia s osobami poverenými spravovaním

40. Ak audítor zistil podvod alebo získal informácie naznačujúce možnú existenciu podvodu, je povinný tieto skutočnosti včas oznámiť manažmentu na príslušnej úrovni, aby osoby primárne zodpovedné za prevenciu a odhalenie podvodu informoval o skutočnostiach relevantných z hľadiska ich zodpovednosti (pozri: odsek A60).
41. Za predpokladu, že nie všetky osoby poverené spravovaním účtovnej jednotky sa zúčastňujú na jej riadení, ak audítor zistil podvod alebo má podozrenie z podvodu, do ktorého sú zapojení:
- a) manažment,
 - b) zamestnanci s významným postavením v oblasti interných kontrol,
 - c) iné osoby, pričom výsledkom podvodu je významná nesprávnosť vo finančných výkazoch,

audítor je povinný tieto skutočnosti včas oznámiť osobám povereným spravovaním účtovnej jednotky. Ak má audítor podozrenie, že sa manažment podieľa na podvode, je audítor povinný o svojom podozrení informovať osoby poverené spravovaním a prediskutovať s nimi charakter, časové rozvrhnutie a rozsah audítorských postupov potrebných na dokončenie auditu (pozri: odseky A61 – A63).

42. Audítor je povinný informovať osoby poverené spravovaním účtovnej jednotky o všetkých ostatných skutočnostiach týkajúcich sa podvodu, ktoré sú podľa názoru audítora relevantné z hľadiska zodpovednosti týchto osôb (pozri: odsek A64).

Oznamovanie regulačným orgánom a orgánom presadzovania práva

43. Ak audítor identifikoval podvod, alebo má podozrenie z podvodu, je povinný určiť, či je zodpovedný za oznámenie tohto výskytu alebo podozrenia osobám mimo účtovnej jednotky. Aj keď profesionálna povinnosť zachovávať dôvernosť informácií klienta môže byť prekážkou takéhoto oznámenia, povinnosti, ktoré audítorovi vyplývajú zo zákona, však môžu mať za určitých okolností vyššiu prioritu, než povinnosť zachovávanie mlčanlivosti (pozri: odseky A65 – A67).

Dokumentácia

44. Do audítorskej dokumentácie¹² o audítorovom poznaní účtovnej jednotky a jej prostredia a o posúdení rizík významných nesprávností podľa požiadaviek ISA 315 (revidované znenie)¹³ audítor musí zahrnúť:
- a) dôležité rozhodnutia, ku ktorým sa dospelo počas diskusií medzi členmi tímu pracujúceho na zákazke, pokiaľ ide o náchylnosť finančných výkazov účtovnej jednotky na významnú nesprávnosť spôsobenú podvodom,
 - b) identifikované a posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom na úrovni finančných výkazov a na úrovni tvrdení.
45. Do audítorskej dokumentácie o reakcii audítora na posúdené riziká významných nesprávností podľa požiadaviek ISA 330¹⁴ je audítor povinný zahrnúť:
- a) celkové reakcie na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom na úrovni finančných výkazov a charakter, časové rozvrhnutie a rozsah audítorských postupov, ako aj súvislosť medzi týmito postupmi a posudzovanými rizikami významných nesprávností spôsobených podvodom na úrovni tvrdení,

¹² ISA 230 „Audítorská dokumentácia“, odseky 8 – 11 a odsek A6.

¹³ ISA 315 (revidované znenie), odsek 32.

¹⁴ ISA 330, odsek 28.

- b) výsledky audítorských postupov vrátane postupov navrhnutých na riešenie rizika obchádzania kontrol zo strany manažmentu.
46. Audítor musí zaradiť do audítorskej dokumentácie oznámenia o podvode, ktoré boli poskytnuté manažmentu, osobám povereným spravovaním, regulačným orgánom a iným osobám .
47. Ak audítor dospel k záveru, že za okolností zákazky neplatí predpoklad o existencii rizika významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom v súvislosti vykazovaním výnosov, musí zaradiť do dokumentácie dôvody tohto záveru.

* * *

Aplikačné a iné vysvetľujúce materiály

Charakteristika podvodu (pozri: odsek 3)

- A1. Súčasťou podvodu, či už podvodného finančného vykazovania alebo sprenevery majetku, je motivačný faktor alebo tlak vedúci k spáchaniu podvodu, situácia vnímaná ako možnosť urobiť tak a nejaké zdôvodnenie si tohto činu. Napríklad:
- motivačný faktor, prípadne tlak vedúci k podvodnému finančnému vykazovaniu môže existovať vtedy, ak je manažment pod tlakom prichádzajúcim zo zdrojov zvnútra alebo mimo účtovnej jednotky, ktorý ho núti dosiahnuť očakávané (a možno nereálne) plánované výnosy alebo finančné výsledky, najmä ak nesplnenie finančných cieľov môže mať závažné dôsledky pre manažment. Podobne pre jednotlivcov môže byť motivačným faktorom na spreneveru majetku napríklad skutočnosť, že žijú nad rámec svojich majetkových pomerov,
 - jednotlivec môže vnímať možnosť dopustiť sa podvodu vtedy, keď sa domnieva, že interná kontrola sa dá obísť, napríklad lebo táto osoba je v pozícii, v ktorej požíva dôveru, prípadne pozná konkrétne nedostatky internej kontroly,
 - jednotlivé osoby si môžu podvodný čin racionálne zdôvodniť. Niektorí jednotlivci majú postoj, charakter alebo etické hodnoty, ktoré im umožňujú dopustiť sa vedome a zámerne nečestného skutku. No aj jednotlivci, ktorí sú inak čestní, sa môžu dopustiť podvodu v prostredí, ktoré na nich vyvíja dostatočný tlak.
- A2. Súčasťou podvodného finančného vykazovania sú zámerné nesprávnosti vrátane vynechania určitých súm alebo zverejnení vo finančných výkazoch s cieľom oklamať používateľov finančných výkazov ovplyvňovaním ich vnímania, pokiaľ ide o výkonnosť a rentabilitu účtovnej jednotky. Takáto manipulácia so ziskami sa môže začať drobnými krokmi alebo nevhodnou úpravou predpokladov a zmenami v úsudkoch manažmentu. Tlaky a podnety môžu spôsobiť, že takéto kroky sa rozrastú do rozmerov, ktoré vyústia do podvodného finančného vykazovania. Takáto situácia môže nastať vtedy, keď v dôsledku tlaku splniť očakávania trhu, prípadne snahy maximalizovať odmeňovanie podľa výkonu manažment úmyselne zaujme postoj, ktorý vedie k podvodnému finančnému vykazovaniu tým, že vo finančných výkazoch uvedie významné nesprávnosti. V niektorých účtovných jednotkách môže mať manažment motiváciu znížiť zisky o významnú sumu s cieľom minimalizovať daň, prípadne nadhodnotiť zisky s cieľom zabezpečiť financovanie bankou.
- A3. Podvodné finančné vykazovanie sa dá uskutočniť:
- manipuláciou, falšovaním (vrátane falzifikátov) alebo zmenou účtovných záznamov alebo podpornej dokumentácie, na základe ktorej sú finančné výkazy zostavené,

- skreslením alebo úmyselným vynechaním zahrnutia udalostí, transakcií alebo iných významných informácií do finančných výkazov,
 - úmyselnou nesprávnou aplikáciou účtovných zásad týkajúcich sa súm, klasifikácie, spôsobu prezentácie alebo zverejnenia.
- A4. Pri podvodnom finančnom vykazovaní manažment často obchádza kontroly, ktoré inak možno fungujú účinne. Manažment sa môže dopustiť podvodu obchádzaním kontrol, pričom zámerne použije tieto techniky:
- fiktívne účtovné zápisy urobené najmä ku koncu účtovného obdobia s cieľom manipulovať prevádzkový hospodársky výsledok alebo na dosiahnuť iné ciele,
 - nenáležité prispôsobenie predpokladov a zmena úsudkov použitých pri odhade účtovných zostatkov,
 - vynechanie, predčasné alebo oneskorené vykázanie udalostí a transakcií, ktoré nastali počas účtovného obdobia, vo finančných výkazoch,
 - vynechanie, zastieranie alebo skreslenie zverejnení požadovaných v súlade s platným rámcom finančného vykazovania alebo zverejnení, ktoré sú potrebné na dosiahnutie vernej prezentácie
 - zatajenie faktov, ktoré by mohli ovplyvniť sumy zaznamenané vo finančných výkazoch,
 - účasť na zložitých transakciách, ktoré sú štruktúrne usporiadané tak, aby sa skreslila finančná situácia alebo finančná výkonnosť účtovnej jednotky,
 - zmena záznamov a podmienok týkajúcich sa významných alebo neobvyklých transakcií.
- A5. Sprenevera majetku zahŕňa krádež majetku účtovnej jednotky a často sa jej dopúšťajú zamestnanci v relatívne malých a nevýznamných sumách. Na sprenevere sa však môže podieľať aj manažment, ktorý spreneveru zvyčajne ľahšie zamaskuje alebo zakryje ťažko odhaliteľnými spôsobmi. Sprenevera majetku sa môže uskutočniť rozličnými spôsobmi, napríklad:
- podvodným privlastnením si príjmov (napríklad spreneverou uhradených pohľadávok alebo presmerovaním príjmov z odpísaných pohľadávok na osobné bankové účty),
 - krádežou hmotného majetku alebo duševného vlastníctva (napríklad krádežou zásob na osobné používanie alebo na predaj, krádežou vyradeného materiálu na účely predaja, tajnou dohodou s konkurentom tak, že za odplatu sa prezradia technologické dáta),
 - spôsobiť, aby účtovná jednotka zaplatila za nedodaný tovar a služby (napríklad platby fiktívnym dodávateľom, úplatky, ktoré dodávatelia platia nákupcom účtovnej jednotky výmenou za nadhodnotenú cenu, platby fiktívnym zamestnancom),
 - používaním majetku účtovnej jednotky na osobnú potrebu (napríklad použitie majetku účtovnej jednotky na zabezpečenie osobného úveru alebo úveru pre spriaznenú osobu).
- Sprenevera majetku je často sprevádzaná falošnými alebo zavádzajúcimi záznamami alebo dokumentmi s cieľom zakryť skutočnosť, že majetok chýba, prípadne, že k nemu bolo bez riadneho oprávnenia zriadené záložné právo.
- Úvahy týkajúce sa účtovných jednotiek z verejného sektora*
- A6. Zodpovednosť audítora vo verejnom sektore týkajúca sa podvodu môže vyplývať zo zákona, nariadenia alebo inej autority platnej pre subjekty vo verejnom sektore, prípadne ju môže samostatne upravovať mandát audítora.

Zodpovednosť audítora vo verejnom sektore sa teda nemusí obmedzovať na zvažovanie rizík významných nesprávností vo finančných výkazoch, ale môže zahŕňať aj zvažovanie rizík podvodu.

Profesionálny skepticizmus (pozri: odseky 12 – 14)

- A7. Pri zachovávaní profesionálneho skepticizmu si treba neustále klásť otázku, či získané informácie a audítorské dôkazy naznačujú možnosť existencie významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom. Jeho súčasťou je zvažovanie spoľahlivosti informácií, ktoré sa majú použiť ako audítorské dôkazy, a v relevantných prípadoch aj kontroly ich vypracúvania a zachovávaní. Vzhľadom na charakteristiku podvodu je profesionálny skepticizmus audítora dôležitý najmä pri zvažovaní rizík významných nesprávností spôsobených podvodom.
- A8. Od audítora síce nemožno očakávať, že nebude zohľadňovať skúsenosti, ktoré mal v minulosti s čestnosťou a bezúhonnosťou manažmentu a osôb poverených riadením, profesionálny skepticizmus audítora je však dôležitý najmä pri zvažovaní rizík významných nesprávností spôsobených podvodom, pretože okolnosti sa mohli zmeniť.
- A9. Audit vykonávaný v súlade s ISA iba zriedka zahŕňa overovanie pravosti dokumentov a audítor nie je vyškoleným expertom na takéto overovanie a ani sa to od neho neočakáva¹⁵. Ak však zistí okolnosti, ktoré ho privedú k domnienke, že určitý dokument nie je pravý, alebo že podmienky v niektorom dokumente boli upravené, ale neboli poskytnuté audítorovi, možné postupy ďalšieho skúmania môžu byť napríklad tieto:
- potvrdenie priamo treťou osobou,
 - využitie práce experta, ktorý posúdi hodnovernosť dokumentu.

Diskusia medzi členmi tímu pracujúceho na zákazke (pozri: odsek 15)

- A10. Diskusia s tímom pracujúcim na zákazke o náchylnosti finančných výkazov na významné nesprávnosti spôsobenej podvodom:
- umožňuje skúsenejším členom tímu podeliť sa o svoje poznatky o tom, ako a kde môžu byť finančné výkazy náchylné na významnú nesprávnosť spôsobenú podvodom,
 - umožňuje audítorovi zvážiť, ako vhodne reagovať na takúto náchylnosť a stanoviť, ktorí členovia tímu pracujúceho na zákazke, vykonajú určité audítorské postupy,
 - umožňuje audítorovi určiť, ako budú členovia tímu pracujúceho na zákazke informovaní o výsledkoch audítorských postupov a ako sa bude pristupovať k tvrdeniam o podvode, o ktorých sa audítor dozvie.
- A11. Diskusia môže zahŕňať napríklad tieto body:
- výmenu názorov medzi členmi tímu pracujúceho na zákazke na to, ako a kde môžu byť finančné výkazy účtovnej jednotky (vrátane jednotlivých výkazov a zverejnení) náchylné na významné nesprávnosti spôsobené podvodom, ako by sa manažment mohol dopustiť podvodu a zahľadiť stopy podvodného finančného vykazovania a ako by sa dal spreneveriť majetok účtovnej jednotky,
 - zváženie okolností, ktoré by možno mohli naznačovať manipuláciu so ziskami, a praktík, ktoré by manažment mohol uplatniť, aby manipuloval so ziskami, a mohli by vyústiť do podvodného finančného vykazovania,

¹⁵ ISA 200, odsek A49.

- zváženie rizika, že manažment by sa mohol pokúsiť prezentovať zverejnenia spôsobom, ktorý by mohol sťažiť správne chápanie zverejnených záležitostí (napríklad uvedením príliš veľkého množstva nevýznamných informácií alebo použitím nejasných alebo nejednoznačných formulácií),
- zváženie známych externých aj interných faktorov, ktoré majú vplyv na účtovnú jednotku a môžu pôsobiť ako motivačný faktor alebo vytvoriť tlak na manažment alebo iné osoby, pod vplyvom ktorého sa dopustia podvodu, poskytujú možnosť na podvod a sú príznačné pre kultúru alebo prostredie, ktoré manažmentu alebo iným osobám umožňujú racionálne si zdôvodniť podvod, ktorého sa dopúšťajú,
- prihliadnutie na účasť manažmentu pri vykonávaní dohľadu nad zamestnancami, ktorí majú prístup k peniazom alebo inému majetku, ktorý môže byť terčom sprenevery,
- zváženie všetkých neobvyklých alebo nevysvetlených zmien správania alebo životného štýlu manažmentu alebo zamestnancov, o ktorých sa tím pracujúci na zákazke dozvedel,
- zdôraznenie významu zachovať si počas auditu správny stav mysle v súvislosti s možnosťou významnej nesprávnej spôsobenej podvodom,
- zváženie druhov okolností, ktoré, pokiaľ nastanú, môžu naznačovať možnosť podvodu,
- zváženie toho, ako sa do výberu charakteru, časového rozvrhnutia a rozsahu audítorských postupov, ktoré treba vykonať, zahrnie prvok nepredvídateľnosti,
- zváženie audítorských postupov, ktoré by sa mohli zvoliť ako reakcia na náchylnosť finančných výkazov účtovnej jednotky na významné nesprávne spôsobené podvodom, ako aj toho, či sú určité typy audítorských postupov účinnejšie než iné,
- zváženie akýchkoľvek obvinení z podvodu, o ktorých sa audítor dozvedel,
- zváženie rizika, že manažment obchádza kontroly.

Postup na posúdenie rizík a súvisiace aktivity

Získavanie informácií od manažmentu

Posúdenie rizika významnej nesprávnej spôsobenej podvodom, ktoré uskutočnil manažment [pozri: odsek 17 písm. a)]

A12. Manažment akceptuje zodpovednosť za internú kontrolu účtovnej jednotky a vypracovanie finančných výkazov účtovnej jednotky. Je preto vhodné, aby audítor od manažmentu získal informácie, ako manažment posudzuje riziko podvodu a používané kontroly, ktoré majú podvodu zabrániť, alebo ho odhaliť. Charakter, rozsah a frekvencia, s akou manažment posudzuje takéto riziko a kontroly, môžu byť v každej účtovnej jednotke iné. V niektorých účtovných jednotkách môže manažment vykonať podrobné posúdenie raz za rok, prípadne ako súčasť priebežného monitorovania. V iných účtovných jednotkách môže byť posúdenie vykonané manažmentom menej štruktúrované a menej časté. Charakter, rozsah a frekvencia posúdení vykonávaných manažmentom sú relevantné pre audítorovo poznanie kontrolného prostredia účtovnej jednotky. Skutočnosť, že manažment neposúdil riziko podvodu, môže za určitých okolností naznačovať, že manažment nepripisuje interným kontrolám dostatočnú dôležitosť.

Úvahy týkajúce sa menších účtovných jednotiek

A13. V niektorých účtovných jednotkách, najmä v tých menších, sa posúdenie vykonávané manažmentom môže zameriavať najmä na riziká podvodu zo strany zamestnancov alebo na spreneveru majetku.

Postup manažmentu zameraný na identifikáciu rizika podvodu a reakcia na toto riziko [pozri: odsek 17 písm. b)]

A14. V prípade účtovných jednotiek, ktoré sa nachádzajú na viacerých miestach, môžu postupy manažmentu zahŕňať rozličné úrovne monitorovania miest prevádzky, prípadne obchodných segmentov. Manažment možno identifikoval aj konkrétne prevádzkové miesta alebo obchodné segmenty s vyššou pravdepodobnosťou existencie rizika podvodu.

Získavanie informácií od manažmentu a od iných osôb v účtovnej jednotke (pozri: odsek 18)

A15. Informácie, ktoré audítor získa od manažmentu, môžu byť užitočné z hľadiska rizík významných nesprávností vo finančných výkazoch v dôsledku podvodu, ktorého sa dopustia zamestnanci. Je však nepravdepodobné, že by takéto informácie boli užitočné z hľadiska rizika významných nesprávností vo finančných výkazoch, ktorých príčinou je podvod zo strany manažmentu. Získavanie informácií od iných osôb v rámci účtovnej jednotky môže byť pre jednotlivcov príležitosťou, aby audítorovi poskytli informácie, ktoré by inak neposkytli.

A16. Inými osobami v účtovnej jednotke, od ktorých môže audítor získavať informácie o existencii podvodu alebo o podozrení z podvodu, sú napríklad tieto osoby:

- prevádzkoví pracovníci, ktorí nie sú priamo zapojení do procesu finančného vykazovania,
- zamestnanci s právomocami na rozličnej úrovni,
- zamestnanci, ktorých úlohou je iniciovať, spracovať alebo zaznamenávať zložité alebo neobvyklé transakcie, ako aj osoby ktoré vykonávajú dohľad nad takýmito zamestnancami alebo monitorujú ich činnosť,
- vnútropodnikový právny poradca,
- vedúci pracovník zodpovedný za etiku alebo ekvivalentná osoba,
- osoba alebo osoby poverené zaoberaním sa tvrdeniami o podvode.

A17. Manažment je často v tej najlepšej pozícii umožňujúcej spáchanie podvodu. Pri vyhodnocovaní odpovedí manažmentu na otázky preto audítor môže na základe profesionálneho skepticizmu usúdiť, či odpovede na otázky treba potvrdiť inými informáciami.

Získavanie informácií od interného auditu (pozri: odsek 19)

A18. ISA 315 (revidované znenie) a ISA 610 (revidované znenie 2013)¹⁶ stanovujú požiadavky a poskytujú návod pre audity tých účtovných jednotiek, ktoré majú zavedený interný audit. Pri uplatňovaní požiadaviek týchto štandardov v súvislosti s problematikou podvodov môže audítor získať informácie o špecifických činnostiach interného auditu, vrátane napríklad toho:

- či interný audit vykonal počas roka postupy zamerané na odhalenie podvodov,
- či manažment reaguje uspokojivo na akékoľvek zistenia vyplývajúce z týchto postupov.

¹⁶ ISA 315 (revidované znenie), odseky 6a) a 23, a ISA 610 (revidované znenie 2013) „Použitie práce interných audítorov“.

Oboznámenie sa s dohľadom, ktorý vykonávajú osoby poverené spravovaním spoločnosti (pozri: odsek 20)

A19. Osoby poverené spravovaním účtovnej jednotky vykonávajú dohľad nad systémami účtovnej jednotky používanými na monitorovanie rizík, finančnej kontroly a dodržiavania zákonov. V mnohých krajinách je prax spravovania a riadenia spoločností dobre rozvinutá a osoby poverené spravovaním zohrávajú aktívnu rolu pri dohľade nad tým, ako účtovná jednotka posudzuje riziko podvodu, a nad príslušnými internými kontrolami. Keďže zodpovednosť osôb poverených spravovaním aj manažmentu môžu byť v každej účtovnej jednotke a v každom štáte iná, je dôležité, aby audítor poznal ich príslušné zodpovednosti, aby sa mohol oboznámiť s dohľadom, ktorý vykonávajú príslušné osoby¹⁷.

A20. Oboznámenie sa s dohľadom, ktorý vykonávajú osoby poverené spravovaním, môže pomôcť pochopiť náchylnosť manažmentu účtovnej jednotky na podvod, primeranosť interných kontrol z hľadiska rizík podvodu, ako aj kompetentnosti a bezúhonnosti manažmentu. Audítor sa s tými môže oboznámiť rozličnými spôsobmi, napríklad účasťou na stretnutiach, na ktorých sa diskutuje o týchto skutočnostiach, prečítaním zápisníc z takýchto stretnutí, alebo získavaním informácií od osôb poverených spravovaním účtovnej jednotky.

Úvahy týkajúce sa menších účtovných jednotiek

A21. Niekedy sa všetky osoby poverené spravovaním podieľajú na riadení účtovnej jednotky. Môže to byť napríklad v prípade malej účtovnej jednotky, kde jediný vlastník riadi účtovnú jednotku a nikto iný neplní úlohu spravovania. V takýchto prípadoch audítor zvyčajne nerobí žiadne kroky, lebo neexistuje dohľad, ktorý by bol oddelený od riadenia.

Zohľadnenie iných informácií (pozri: odsek 23)

A22. Okrem informácií získaných uplatnením analytických postupov môžu pri identifikácii rizík významných nesprávností spôsobených podvodom pomôcť aj iné informácie získané o účtovnej jednotke a jej prostredí. Diskusiou medzi členmi tímu pracujúceho na zákazke sa môžu získať informácie, ktoré pomôžu pri identifikácii takýchto rizík. Navyše, pre identifikáciu rizík významných nesprávností spôsobených podvodom môžu byť relevantné aj informácie, ktoré audítor získal z procesov akceptácie a ponechania si klienta, ako aj skúsenosti získané pri iných zákazkách vykonávaných pre danú účtovnú jednotku, napríklad zákazkách na preverenie finančných informácií za priebežné obdobie.

Vyhodnotenie rizikových faktorov podvodu (pozri: odsek 24)

A23. Skutočnosť, že podvod je zvyčajne skrytý, jeho odhalenie môže byť veľmi ťažké. Audítor však môže identifikovať udalosti alebo podmienky, ktoré naznačujú podnet alebo tlak na spáchanie podvodu, prípadne príležitosť na jeho spáchanie (rizikové faktory podvodu). Napríklad:

- potreba splniť očakávania tretích osôb s cieľom ďalšieho financovania vlastného imania môže vyvolať tlak dopustiť sa podvodu,
- poskytnutie veľkých odmien pri splnení nereálnych ziskových cieľov môže byť motivačným faktorom dopustenia sa podvodu,
- neúčinné kontrolné prostredie môže vytvoriť príležitosť na spáchanie podvodu.

A24. Rizikové faktory podvodu sa nedajú jednoducho zoradiť podľa dôležitosti, lebo svojou dôležitosťou sa veľmi líšia. Niektoré z nich sa budú vyskytovať v účtovných jednotkách, kde konkrétne podmienky nepredstavujú riziko

¹⁷ ISA 260, odseky A1 – A8, diskusia s osobami, s ktorými audítor komunikuje, ak štruktúra spravovania účtovnej jednotky nie je dobre definovaná.

významných nesprávností. Na zistenie prítomnosti rizikového faktora podvodu a potreby jeho zohľadnenia pri posudzovaní rizík významných nesprávností vo finančných výkazoch preto treba uplatniť profesionálny úsudok.

A25. Príklady rizikových faktorov podvodu súvisiaceho s podvodným finančným vykazovaním a spreneverou majetku sú uvedené v prílohe 1. Tieto názorné rizikové faktory sú rozdelené podľa troch podmienok, ktoré sa vo všeobecnosti vyskytujú v prípade existencie podvodu:

- motivačný faktor alebo tlak na spáchanie podvodu,
- vnímaná príležitosť na spáchanie podvodu,
- schopnosť racionálne si zdôvodniť podvodné konanie.

Rizikové faktory naznačujúce existenciu postoja, ktorým sa umožňuje zdôvodniť podvodné konanie, môžu zostať v rámci audítora po pozorovaní nedostupné. Audítora sa však môže o existencii takýchto informácií dozvedieť. Aj keď sa rizikové faktory podvodu opísané v prílohe 1 vzťahujú na širokú škálu situácií, s ktorými sa audítora môže stretnúť, sú to však iba príklady a môžu existovať aj iné rizikové faktory.

A26. Veľkosť, zložitosť a vlastnícka štruktúra účtovnej jednotky majú významný vplyv na úvahy o relevantných rizikových faktoroch podvodu. V prípade veľkej účtovnej jednotky môže ísť napríklad o faktory, ktoré vo všeobecnosti obmedzujú nevhodné správanie manažmentu, napríklad:

- účinný dohľad vykonávaný osobami poverenými spravovaním,
- účinné fungovanie interného auditu,
- presadzovanie kódexu správania, ktorý súčasne existuje v písomnej forme, do praxe.

Rizikové faktory podvodu na úrovni prevádzky segmentu podniku môžu okrem toho poskytnúť iné poznatky, než sú poznatky získané pri zvažovaní na úrovni celej účtovnej jednotky.

Úvahy týkajúce sa menších účtovných jednotiek

A27. V prípade menšej účtovnej jednotky môžu byť niektoré alebo všetky tieto úvahy neaplikovateľné alebo menej dôležité. Môže sa stať, že menšia účtovná jednotka napríklad nemá vypracovaný kódex správania v písomnej forme, ale namiesto toho si mohla vyvinúť kultúru, v ktorej sa vyzdvihuje bezúhonnosť a etické správanie prostredníctvom ústnej komunikácie a vzorového správania sa manažmentu. Dominantné postavenie jednotlivca v manažmente malej účtovnej jednotky vo všeobecnosti samo osebe nenaznačuje, že manažment nedokázal prejavovať vhodný postoj k interným kontrolám a k procesu finančného vykazovania. V niektorých účtovných jednotkách sa potrebou schvaľovania manažmentom môžu vyvážať inak nedostatočné kontroly, čím sa môže znížiť riziko spáchania podvodu zamestnancom. Dominantné postavenie jednotlivca v manažmente však môže predstavovať potenciálny nedostatok v internej kontrole, lebo manažment má príležitosť obchádzať kontroly.

Identifikácia a posúdenie rizika významných nesprávností spôsobených podvodom

Riziká podvodu v súvislosti s momentom uznania výnosov na zaúčtovanie (pozri: odsek 26)

A28. Významné nesprávnosti spôsobené podvodným finančným vykazovaním v súvislosti s momentom uznania výnosov na zaúčtovanie sú často výsledkom nadhodnotenia výnosov, napríklad predčasným uznaním výnosov alebo zaúčtovaním fiktívnych výnosov. Môžu vyplývať aj z podhodnotenia výnosov, napríklad nesprávnym presunutím výnosov do neskoršieho obdobia.

A29. Riziká podvodu v súvislosti s momentom uznania výnosov na zaúčtovanie môžu byť v niektorých účtovných jednotkách väčšie než v iných. V prípade kótovaných spoločností môžu napríklad existovať tlaky alebo motivačné faktory, ktoré manažment vedú k tomu, aby sa dopustil podvodného finančného vykazovania prostredníctvom nesprávneho momentu uznania výnosov na zaúčtovanie, ak sa výkon oceňuje z hľadiska medziročného zvýšenia tržieb alebo zisku. Podobne môže napríklad existovať vyššie riziko podvodu v súvislosti s momentom uznania výnosov na zaúčtovanie v prípade účtovných jednotiek, ktoré významnú časť výnosov generujú predajom v hotovosti.

A30. Predpoklad existencie rizík podvodu v súvislosti s momentom uznania výnosov na zaúčtovanie sa dá vyvrátiť. Audítor môže napríklad dospieť k záveru, že neexistuje riziko významných nesprávností spôsobených podvodom súvisiacim s momentom uznania výnosov na zaúčtovanie v prípade, keď existuje jediný typ jednoduchej transakcie s momentom uznania výnosov na zaúčtovanie, napríklad výnosov z prenájmu majetku predstavujúceho samostatnú jednotku.

Identifikácia a posúdenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom a poznanie súvisiacich kontrol účtovnej jednotky (pozri: odsek 27)

A31. Manažment môže robiť úsudky týkajúce sa charakteru a rozsahu kontrol, ktoré sa rozhodne zrealizovať, a charakteru a rozsahu rizík, ktoré sa rozhodne podstúpiť¹⁸. Pri stanovovaní kontrol, ktoré sa majú zrealizovať na predchádzanie a zistenie podvodu, manažment zvažuje riziká, že by finančné výkazy mohli obsahovať významné nesprávnosti spôsobené podvodom. Pri týchto úvahách môže manažment dospieť k záveru, že implementácia a zachovávanie určitej konkrétnej kontroly na dosiahnutie zníženia rizík významných nesprávností spôsobených podvodom nie sú z hľadiska nákladov efektívne.

A32. Pre audítora je preto dôležité pochopiť kontroly, ktoré manažment navrhol, zaviedol a udržiava na predchádzanie podvodu a jeho odhalenie. Počas toho sa audítor môže napríklad dozvedieť, že manažment sa vedome rozhodol akceptovať riziká spojené s chýbajúcim oddelením povinností. Informácie, ktoré na základe toho získa, môžu byť užitočné aj pri identifikácii faktorov rizík podvodu, ktoré môžu ovplyvniť úsudok audítora na riziko výskytu významných nesprávností spôsobených podvodom vo finančných výkazoch.

Reakcie na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom

Celková reakcia (pozri: odsek 28)

A33. Stanovovanie celkovej reakcie na riešenie posúdených rizík významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom zvyčajne zahŕňa úvahy o tom, ako by celkový priebeh auditu mohol odrážať zvýšený profesionálny skepticizmus, napríklad:

- zvýšením citlivosti pri výbere charakteru a rozsahu dokumentácie, ktorú treba preskúmať ako podporu významných transakcií,
- väčším uznaním potreby potvrdiť vysvetlenia alebo vyhlásenia, ktoré manažment poskytne vzhľadom na významné skutočnosti.

Okrem inak naplánovaných špecifických postupov zahŕňa aj všeobecnejšie úvahy. Tieto úvahy zahŕňajú skutočnosti vymenované v odseku 29, o ktorých sa hovorí ďalej v texte.

Pridelenie pracovníkov a dohľad nad pracovníkmi ([pozri: odsek 29 písm. a])

¹⁸ ISA 315 (revidované znenie), odsek A56.

- A34. Audítor môže reagovať na identifikované riziká významných nesprávností spôsobených podvodom napríklad tým, že na zákazku prideli ďalšie osoby so špecializovanými skúsenosťami a znalosťami, napríklad forenzných odborníkov a IT expertov, alebo skúsenejších jednotlivcov.
- A35. Rozsah dohľadu odzrkadľuje audítorské posúdenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom a spôsobilosť členov tímu pracujúceho na zákazke, ktorí vykonávajú danú prácu.

Nepredvídateľnosť pri výbere audítorských postupov [pozri : odsek 29 písm. c)]

A36. Je dôležité začleniť do výberu charakteru, časového rozvrhnutia a rozsahu audítorských postupov, ktoré sa majú vykonať, prvok nepredvídateľnosti, lebo osoby v účtovnej jednotke, ktoré poznajú audítorské postupy bežne vykonávané počas zákazky, by mohli ľahšie zakryť podvodné finančné vykazovanie. Dá sa to dosiahnuť napríklad takto:

- uplatnením substantívnych postupov na vybrané zostatky účtov a tvrdenia, ktoré sa pre ich významnosť alebo riziko inak netestujú,
- zmenou časového rozvrhu audítorských postupov oproti inak očakávanému časovému rozvrhu,
- použitím iných metód výberu vzorky,
- vykonaním audítorských postupov na rôznych miestach alebo bez ohlásenia.

Reakcie na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom na úrovni tvrdení (odkaz: odsek 30)

A37. Reakcie audítora na posúdené riziká významných nesprávností spôsobených podvodom na úrovni tvrdení s cieľom zaoberať sa nimi môže zahŕňať zmenu charakteru, časového rozvrhnutia a rozsahu audítorských postupov týmito spôsobmi:

- Možno bude treba zmeniť charakter audítorských postupov, ktoré sa majú vykonať, aby sa získali spoľahlivejšie a relevantné audítorské dôkazy, prípadne, aby sa získali ďalšie potvrdzujúce informácie. Môže to ovplyvniť oba typy audítorských postupov, ktoré sa majú vykonať a ich kombináciu, napríklad:
 - Môže sa zvýšiť význam fyzického pozorovania alebo preverenia určitého majetku, prípadne audítor sa môže rozhodnúť, že vykoná audítorské techniky s použitím počítača, aby zhromaždil viac dôkazov o údajoch obsiahnutých na významných účtoch alebo v súboroch s elektronickými transakciami.
 - Audítor môže navrhnúť postupy na získanie ďalších potvrdzujúcich informácií. Napríklad, ak audítor zistí, že manažment je pod tlakom, aby splnil očakávania týkajúce sa ziskov, môže existovať súvisiace riziko, že manažment nadhodnocuje tržby uzatváraním predajných zmlúv obsahujúcich podmienky, ktoré znemožňujú zistiť moment uznania výnosov na zaúčtovanie, prípadne predaj fakturuje pred dodaním. Za takýchto okolností môže audítor napríklad navrhnúť externé potvrdenia nielen na potvrdenie nezaplatených súm, ale aj na potvrdenie podrobností o predajných zmluvách vrátane dátumu, práv na vrátenie tovaru a dodacích podmienok. Audítor môže okrem toho považovať za efektívne doplniť takéto externé potvrdenia získaním informácií od nefinančných pracovníkov účtovnej

jednotky o akýchkoľvek zmenách predajných zmlúv alebo dodacích podmienok.

- Možno bude treba zmeniť časový rozvrh substantívnych testov. Audítor môže dospieť k záveru, že substantívne testy vykonané na konci alebo takmer na konci účtovného obdobia lepšie riešia posúdené riziko významných nesprávností spôsobených podvodom. Audítor možno dospeje k záveru, že audítorské postupy na predĺženie obdobia audítorských záverov od predbežného termínu až po koniec účtovného obdobia by vzhľadom na posúdené riziká úmyselných nesprávností alebo manipulácie neboli účinné. Naproti tomu, keďže úmyselná nesprávnosť, napríklad nesprávnosť zahŕňajúca nesprávny moment uznania výnosov na zaúčtovanie, možno bola iniciovaná počas účtovného obdobia, audítor sa môže rozhodnúť, že substantívne postupy sa použijú na transakcie, ktoré sa uskutočnili skôr alebo počas celého účtovného obdobia.
- Do rozsahu použitých postupov sa premieta posúdenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom. Môže byť napríklad vhodné zväčšiť veľkosť vzorky, prípadne vykonať podrobnejšie analytické postupy. Rovnako audítorské techniky s použitím počítača môžu umožniť rozsiahlejšie testovanie elektronických transakcií a súborov s účtami. Takéto techniky sa dajú použiť na výber vzorových transakcií z kľúčových elektronických súborov, na usporiadanie transakcií so špecifickými charakteristikami, alebo na otestovanie celej populácie namiesto vzorky.

A38. Ak audítor zistí riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom s vplyvom na stav zásob, preskúmanie záznamov týkajúcich sa zásob účtovnej jednotky môže pomôcť identifikovať lokality alebo položky, ktorým treba venovať osobitnú pozornosť počas fyzickej inventúry zásob alebo po nej. Takáto previerka môže viesť k rozhodnutiu neohlásene sa zúčastniť inventúry na určitých miestach, prípadne zrealizovať inventúru na všetkých miestach v rovnaký deň.

A39. Audítor môže identifikovať riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom týkajúce sa viacerých účtov a tvrdení vrátane ocenenia majetku, odhadov týkajúcich sa konkrétnych transakcií (napríklad akvizície, reštrukturalizácie alebo predaj segmentu podnikania) a iných významných časovo rozlíšených záväzkov (napríklad dôchodkov a iných požitkov po skončení pracovnoprávneho vzťahu alebo záväzkov predstavujúcich povinnosť odstrániť znečistenie životného prostredia). Toto riziko sa môže týkať aj významných zmien predpokladov súvisiacich s opakovanými odhadmi. Informácie získané pri oboznamovaní sa s účtovnou jednotkou a jej prostredím môžu audítorovi pomôcť vyhodnotiť primeranosť takýchto odhadov manažmentu, ako aj úsudkov a predpokladov, na ktorých sú odhady založené. K pochopeniu primeranosti úsudkov a predpokladov, z ktorých vychádzajú odhady manažmentu, môže prispieť aj previerka podobných úsudkov a predpokladov manažmentu urobená retrospektívne za predchádzajúce obdobia.

A40. Príklady možných audítorských postupov na riešenie posúdených rizík významných nesprávností spôsobených podvodom vrátane názorných postupov na začlenenie prvku nepredvídateľnosti sú uvedené v prílohe 2. Príloha obsahuje príklady reakcií na úsudok audítora a rizík významných nesprávností spôsobených podvodným finančným vykazovaním vrátane podvodného finančného vykazovania vyplývajúceho z momentu uznania výnosov pre zaúčtovanie, ako aj spreneveru majetku.

Audítorské postupy reagujúce na riziká týkajúce sa obchádzania kontrol manažmentom

Účtovné zápisy a iné úpravy [odkaz: odsek 32 písm. a)]

- A41. Významné nesprávnosti vo finančných výkazoch spôsobené podvodom často zahŕňajú manipuláciu procesu finančného vykazovania nevhodnými alebo neoprávnenými účtovnými zápismi počas roka alebo na konci účtovného obdobia, prípadne úpravami súm vykázaných vo finančných výkazoch, pričom tieto úpravy, ktoré urobí manažment, nie sú zohľadnené vo formálnych účtovných zápisoch, ako sú konsolidačné úpravy a reklasifikácie.
- A42. Audítorské zváženie rizík významných nesprávností súvisiacich s nevhodným uprednostňovaním kontrol pred účtovnými zápismi je dôležité aj preto, lebo automatické procesy a kontroly môžu znížiť riziko neúmyselnej chyby, nezabezpečujú však proti riziku, že by niekto mohol zakázaným spôsobom obísť takéto automatizované procesy napríklad tým, že zmení sumy, ktoré sa automaticky prenášajú do hlavnej knihy alebo do systému finančného vykazovania. Navyše, keď sa na automatický prenos informácií používajú informačné technológie, môže sa stať, že bude existovať iba málo očividných dôkazov o takomto zásahu do informačných systémov, alebo tieto dôkazy o ňom nebudú existovať.
- A43. Pri identifikácii a výbere účtovných zápisov a iných úprav na testovanie a určovaní vhodnej metódy na kontrolu podkladov pre vybrané položky sú relevantné tieto skutočnosti:
- *posúdenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom* – prítomnosť rizikových faktorov podvodu a iných informácií získaných pri úsudku audítora na riziká významných nesprávností spôsobených podvodom môže audítorovi pomôcť identifikovať konkrétne skupiny účtovných zápisov a iné úpravy na testovanie,
 - *implementované kontroly účtovných zápisov a iných úprav* – účinné kontroly prípravy a vykonávania účtovných zápisov a iných úprav môžu znížiť rozsah potrebných substantívnych testov, za predpokladu, že audítor otestoval efektívnosť prevádzky týchto kontrol,
 - *proces finančného vykazovania spoločnosti a charakter dokumentácie, ktorá môže byť získaná* – pre mnohé spoločnosti rutinné spracúvanie transakcií zahŕňa kombináciu manuálnych a automatizovaných krokov a procedúr. Podobne spracúvanie účtovných zápisov a ostatných úprav môže zahŕňať manuálne aj automatizované postupy a kontroly. V prípade, ak je v procese finančného vykazovania použitá informačná technológia, účtovné zápisy a ostatné úpravy môžu existovať len v elektronickej podobe,
 - *charakteristika podvodných účtovných zápisov a iných úprav* – nevhodné účtovné zápisy a iné úpravy majú často typické identifikačné charakteristiky. Medzi tieto charakteristiky môžu patriť (a) zápisy na nesúvisiacich, neobvyklých alebo zriedkavo používaných účtoch, (b) zápisy vykonané osobami, ktoré bežne nerobia účtovné zápisy, (c) zápisy urobené na konci účtovného obdobia alebo zápisy po uzatvorení účtovného obdobia, ktoré sú nedostatočne vysvetlené a opísané, alebo nemajú žiadne vysvetlenie alebo opis, (d) zápisy vykonané pred zostavením finančných výkazov alebo počas zostavovania finančných výkazov bez uvedenia čísla účtov, alebo (e) zápisy, ktoré obsahujú zaokrúhlené čísla alebo súhlasné posledné číslice,
 - *charakter a zložitosť účtov* – nevhodné účtovné zápisy alebo úpravy sa môžu použiť na účtoch, ktoré (a) obsahujú zložité alebo neobvyklé transakcie, (b) obsahujú významné odhady a úpravy robené na konci účtovného obdobia, (c) boli v minulosti náchylné na nesprávnosti, (d) neboli včas odsúhlasené, alebo obsahujú neodsúhlasené rozdiely, (e) obsahujú vnútropodnikové transakcie, alebo (f) inak súvisia s identifikovaným rizikom významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom.

Pri audite účtovných jednotiek, ktoré sa nachádzajú vo viacerých lokalitách alebo majú viacero súčastí, sa zohľadňuje aj potreba výberu účtovných zápisov z viacerých lokalít,

- *účtovné zápisy alebo iné úpravy spracované mimo bežného podnikania* – neštandardné účtovné zápisy nemusia podliehať interným kontrolám na rovnakej úrovni ako účtovné zápisy používané opakovane na zaúčtovanie transakcií, ako sú mesačný predaj, nákup a výplaty v hotovosti.

A44. Audítora pri určovaní charakteru, časového rozvrhnutia a rozsahu testovania účtovných zápisov a iných úprav používa odborný úsudok. Keďže podvodné účtovné zápisy a iné úpravy sa často robia na konci účtovného obdobia, odsek 32 písm. a) bod (ii) vyžaduje, aby audítora zvolil účtovné zápisy a iné úpravy urobené v tomto období. Navyše, keďže k vzniku významných nesprávností vo finančných výkazoch v dôsledku podvodu môže dôjsť kedykoľvek počas účtovného obdobia a môžu byť spojené s veľkým úsilím zamaskovať spôsob, akým bol podvod spáchaný, podľa odseku 32 písm. a) bodu (ii) je audítora povinný zvážiť, či treba otestovať aj účtovné zápisy a iné úpravy počas celého účtovného obdobia.

Účtovné odhady [pozri: odsek 32 písm. b)]

A45. Pri zostavovaní finančných výkazov musí manažment vypracovať niekoľko úsudkov alebo predpokladov, ktoré majú vplyv na dôležité účtovné odhady, a musí priebežne sledovať primeranosť týchto odhadov. Podvodné finančné vykazovanie sa často uskutočňuje prostredníctvom zámerne nesprávnych účtovných odhadov, napríklad podhodnotením alebo nadhodnotením všetkých opravných položiek alebo rezerv rovnakým spôsobom s cieľom buď vyrovnať výšku dosahovaného zisku za dve alebo viacero účtovných období, alebo dosiahnuť stanovené zisky s cieľom oklamať používateľov finančných výkazov tak, že sa ovplyvní spôsob, akým budú vnímať výkonnosť a rentabilitu účtovnej jednotky.

A46. Účelom retrospektívnej previerky úsudkov a predpokladov manažmentu v súvislosti s významnými účtovnými odhadmi, ktoré sa premietli do finančných výkazov za predchádzajúce účtovné obdobie, je zistiť, či existuje náznak možnej zaujatosti manažmentu. Úmyslom nie je spochybniť profesionálne úsudky audítora, ktoré urobil v predchádzajúcom účtovnom období na základe vtedy dostupných informácií.

A47. Retrospektívna previerka sa takisto požaduje v ISA 540¹⁹. Takáto previerka sa vykonáva ako postup zameraný na posúdenie rizika s cieľom získať informácie o efektívnosti procesu, ktorý manažment používal pri tvorbe odhadov v predchádzajúcom období, audítorských dôkazoch dokladujúcich výsledky tohto procesu alebo, ak je to vhodné, o následnom prehodnotení účtovných odhadov urobených v predchádzajúcom období v súvislosti s vypracovaním účtovných odhadov za bežné obdobie, ako aj audítorských dôkazoch týkajúcich sa takých skutočností ako je neistota odhadu, ktoré možno bude treba zverejniť vo finančných výkazoch. Audítora môže previerku úsudkov a predpokladaných prípadov zaujatosti, ktoré by mohli predstavovať riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom v súlade s týmto ISA prakticky uskutočniť spolu s previerkou vyžadovanou podľa ISA 540.

Podnikateľské zdôvodnenie významných transakcií [pozri: odsek 32 písm. c)]

A48. K indikátorom, ktoré môžu naznačovať uzatvorenie významných transakcií, ktoré sú mimo bežného podnikania účtovnej jednotky alebo sa inak javia ako

¹⁹ ISA 540 „Audit účtovných odhadov vrátane účtovných odhadov reálnej hodnoty a súvisiace zverejnenia“, odsek 9.

neobvyklé a ich cieľom je podvodné finančné vykazovanie alebo zamaskovanie sprenevery majetku, patria napríklad tieto skutočnosti:

- forma takýchto transakcií sa javí ako príliš zložitá (na transakcii sa napríklad podieľa viacero účtovných jednotiek patriacich do jedného konsolidovaného celku alebo viacero nespriaznených tretích osôb),
- manažment neprediskutoval charakter účtovania takýchto transakcií s osobami poverenými spravovaním účtovnej jednotky a dokumentácia je neadekvátne,
- manažment kladie väčší dôraz na potrebu určitého konkrétneho spôsobu zaúčtovania, než na základnú ekonomickú charakteristiku transakcie,
- transakcie, do ktorých sú zapojené spriaznené strany nevstupujúce do konsolidácie vrátane účtovných jednotiek na špeciálne účely, riadne nepreverili ani neschválili osoby poverené spravovaním účtovnej jednotky,
- do transakcií sú zapojené predtým neidentifikovateľné spriaznené osoby alebo osoby, ktoré nie sú dostatočne významné, prípadne nie sú dostatočne finančne silné na to, aby transakciu podporili bez pomoci účtovnej jednotky, v ktorej prebieha audit.

Vyhodnotenie audítorských dôkazov (pozri: odseky 34 – 37)

A49. ISA 330 od audítora požaduje, aby na základe vykonaných audítorských postupov a získaných audítorských dôkazov vyhodnotil, či je posúdenie rizík významných nesprávností na úrovni tvrdení aj naďalej vhodné²⁰. Toto vyhodnotenie je predovšetkým kvalitatívne a vychádza z úsudku audítora. Môže poskytnúť ďalšie poznatky o rizikách významných nesprávností spôsobenej podvodom a prípadnej potrebe vykonať dodatočné alebo iné audítorské postupy. V prílohe 3 sú uvedené príklady okolností, ktoré môžu naznačovať možnosť podvodu.

Analytické postupy vykonávané ku koncu auditu pri formulovaní celkového záveru (pozri: odsek 34)

A50. Na určenie toho, ktoré konkrétne trendy a vzťahy môžu naznačovať riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom, treba profesionálny úsudok. Relevantné sú najmä neobvyklé vzťahy, ktoré sa týkajú výnosov a ziskov na konci roka. Môžu zahŕňať napríklad netypicky vysoké zisky vykázané v posledných týždňoch účtovného obdobia alebo neobvyklé transakcie, prípadne zisky, ktoré nie sú v súlade s trendmi peňažných tokov z prevádzkovej činnosti.

Zváženie identifikovaných nesprávností (pozri: odseky 35 – 37)

A51. Keďže na spáchanie podvodu treba motiváciu alebo tlak, situáciu vnímanú ako príležitosť na jeho uskutočnenie, prípadne určité zdôvodnenie tohto skutku, podvod pravdepodobne nie je ojedinelá udalosť. Nesprávnosti, napríklad veľký počet nesprávností na určitom konkrétnom mieste, i keď kumulatívny efekt nie je významný, môžu naznačovať riziko významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom.

A52. Dôsledky identifikovaného podvodu závisia od okolností. Napríklad, podvod, ktorý je inak nevýznamný, môže byť významný, ak je doň zapojený manažment. Za takých okolností sa môže spochybníť spoľahlivosť už získaných dôkazov, keďže môžu existovať pochybnosti o úplnosti a pravdivosti poskytnutých vyhlásení a o pravosti účtovných záznamov a dokumentácie. Môže tiež existovať možnosť tajnej dohody zamestnancov, manažmentu alebo tretích osôb.

²⁰

ISA 330, odsek 25.

A53. ISA 450²¹ a ISA 700 (revidované znenie)²² stanovujú požiadavky a poskytujú usmernenie na vyhodnotenie a odstránenie nesprávností a vplyv na názor audítora v audítorskej správe.

Audítor nemôže pokračovať v práci na zákazke (pozri: odsek 38)

A54. K príkladom neobvyklých okolností, ktoré môžu vzniknúť a spochybniť schopnosť audítora pokračovať vo vykonávaní auditu, patria:

- účtovná jednotka neprijala vhodné opatrenia týkajúce sa podvodu, ktoré audítor považuje za daných okolností za nevyhnutné, aj keď podvod nie je z hľadiska finančných výkazov významný,
- audítorské zváženie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom a výsledky audítorských testov naznačujú závažné riziko významného a rozsiahleho podvodu,
- audítor má veľké pochybnosti o odbornej spôsobilosti alebo bezúhonnosti manažmentu alebo osôb poverených spravovaním .

A55. Následkom rozličných okolností, ktoré môžu vzniknúť, sa nedá s konečnou platnosťou určiť, kedy je vhodné odstúpiť od zákazky. K faktorom ovplyvňujúcim rozhodnutie audítora patria dôsledky účasti člena manažmentu alebo osôb poverených spravovaním (čím sa môže ovplyvniť spoľahlivosť vyhlásení manažmentu) a vplyv na ďalší vzťah audítora s účtovnou jednotkou.

A56. Audítor má za takýchto okolností profesionálnu a právnu zodpovednosť, ktorá môže byť v každej krajine iná. V niektorých krajinách môže mať audítor napríklad právo, prípadne sa od neho môže vyžadovať, aby podal stanovisko alebo správu osobe alebo osobám, ktoré ho ustanovili za audítora, prípadne, v niektorých prípadoch, regulačným orgánom. Vzhľadom na neobvyklý charakter okolností a potrebu zohľadniť zákonné požiadavky môže audítor považovať za vhodné požiadať právniko o radu pri rozhodovaní o možnosti odstúpenia od zákazky a stanovovaní vhodného postupu vrátane možného oznámenia akcionárom, regulačným orgánom alebo iným osobám.²³

Úvahy týkajúce sa účtovných jednotiek vo verejnom sektore

A57. Vzhľadom na charakter mandátu alebo požiadavky verejného záujmu nemá audítor vo verejnom sektore často možnosť odstúpiť od zákazky.

Vyhlásenia manažmentu (pozri: odsek 39)

A58. ISA 580²⁴ stanovuje požiadavky a poskytuje usmernenie na získanie vhodných vyhlásení od manažmentu a, keď to je vhodné, od osôb poverených spravovaním počas auditu. Je dôležité, aby manažment a prípadne aj osoby poverené spravovaním, bez ohľadu na veľkosť účtovnej jednotky, nielen potvrdili svoju zodpovednosť za zostavenie jej finančných výkazov, ale uznali aj svoju zodpovednosť za navrhnuté, implementované a zachovávané interné kontroly na predchádzanie podvodom a ich odhaľovanie.

A59. Vzhľadom na charakter podvodu a ťažkosti, ktoré audítori majú pri odhaľovaní významných nesprávností vo finančných výkazoch v dôsledku podvodu, je dôležité, aby audítor získal od manažmentu a prípadne od osôb poverených spravovaním, písomné vyhlásenie potvrdzujúce, že audítorovi poskytl:

²¹ ISA 450 „Vyhodnotenie nesprávností zistených počas auditu“.

²² ISA 700 (revidované znenie) „Formovanie názoru na finančné výkazy a správa k finančným výkazom.“

²³ *Etický kódex pre účtovných odborníkov* poskytuje usmernenie týkajúce sa komunikácie s navrhovaným nástupníckym audítom.

²⁴ ISA 580 „Písomné vyhlásenia“.

- a) výsledky svojho hodnotenia rizika, že by finančné výkazy mohli obsahovať významné nesprávnosti spôsobené podvodom,
- b) poznatky o skutočnom alebo údajnom podvode alebo obvinení z podvodu ovplyvňujúceho účtovnú jednotku.

Oznámenia manažmentu a komunikácia s osobami poverenými spravovaním

Oznámenie manažmentu (pozri: odsek 40)

A60. Ak audítor získal dôkazy o existencii alebo možnej existencii podvodu, je dôležité, aby na túto skutočnosť čo najskôr upozornil manažment na príslušnej úrovni. Toto platí aj vtedy, keď by sa záležitosť dala považovať za bezvýznamnú (napríklad, ak ide o menej významnú spreneveru, ktorej sa dopustil zamestnanec na nižšej organizačnej úrovni účtovnej jednotky). Určenie vhodnej úrovne manažmentu je vecou odborného úsudku a ovplyvňujú ho také faktory, ako pravdepodobnosť tajnej dohody a charakter a rozsah podvodu, o ktorom existuje podozrenie. Spravidla je vhodná úroveň manažmentu prinajmenšom o jeden stupeň vyššia, ako osoba, ktorá je podozrivá z podvodu.

Komunikácia s osobami poverenými spravovaním (pozri: odsek 41)

A61. S osobami poverenými spravovaním môže audítor komunikovať ústne alebo písomne. V ISA 260 (revidované znenie) sú uvedené faktory, ktoré audítor zvažuje pri rozhodovaní, či bude komunikovať ústne alebo písomne²⁵. Vzhľadom na charakter a citlivosť podvodu, do ktorého je zapojený vyšší manažment, prípadne podvodu, ktorý spôsobí významnú nesprávnosť vo finančných výkazoch, audítor takéto skutočnosti včas oznámi a môže považovať za potrebné informovať o nich aj písomne.

A62. V niektorých prípadoch môže audítor považovať za vhodné komunikovať s osobami poverenými spravovaním, ak sa dozvie o podvode, do ktorého sú zapojení iní zamestnanci než manažment, a jeho výsledkom nie je významná nesprávnosť. Podobne je možné, že osoby poverené spravovaním chcú byť informované o takýchto okolnostiach. Pre proces komunikácie je dobré, ak sa audítor a osoby poverené spravovaním dohodnú na začiatku auditu na charaktere a rozsahu komunikácie audítora týkajúcej sa danej veci.

A63. Za mimoriadnych okolností, keď audítor pochybuje o bezúhonnosti alebo čestnosti manažmentu alebo osôb poverených spravovaním, môže považovať za vhodné obrátiť sa pri stanovovaní vhodného postupu so žiadosťou o pomoc na právnik.

Iné skutočnosti týkajúce sa podvodu (pozri: odsek 42)

A64. Inými skutočnosťami týkajúcimi sa podvodu, ktoré treba prediskutovať s osobami poverenými spravovaním účtovnej jednotky, môžu byť napríklad:

- obavy týkajúce sa charakteru, rozsahu a frekvencie posudzovania, ktoré manažment vykonáva vo vzťahu ku kontrolám používaným na predchádzanie podvodu a jeho odhaľovanie, ako aj k riziku nesprávností vo finančných výkazoch,
- zlyhanie manažmentu, ktoré sa týka vhodného spôsobu riešenia zistených závažných nedostatkov internej kontroly, alebo vhodného reagovania na zistený podvod,
- audítorské hodnotenie kontrolného prostredia účtovnej jednotky vrátane otázok týkajúcich sa odbornej spôsobilosti a bezúhonnosti manažmentu,
- opatrenia manažmentu, ktoré môžu naznačovať podvodné finančné vykazovanie, napríklad výber a uplatňovanie účtovných pravidiel

²⁵ ISA 260 (revidované znenie), odsek A38.

manažmentom, ktoré môžu naznačovať snahu manažmentu manipulovať so ziskami s cieľom oklamať používateľov finančných výkazov ovplyvnením ich pohľadu, akým budú vnímať výkonnosť a ziskovosť účtovnej jednotky,

- obavy týkajúce sa primeranosti schvaľovania a úplnosti schvaľovania transakcií, ktoré sa zdajú byť mimo rámca bežného podnikania.

Oznamovanie regulačným a donucovacím orgánom (pozri: odsek 43)

A65. Profesionálna povinnosť audítora zachovávať mlčanlivosť o informáciách týkajúcich sa klienta môže audátorovi brániť oznámiť podvod osobe mimo účtovnej jednotky klienta. Právna zodpovednosť audítora je však v každej krajine iná a za určitých okolností môžu predpisy, zákon, prípadne súdne rozhodnutia prevážiť nad povinnosťou zachovávať mlčanlivosť. V niektorých krajinách má auditor finančnej inštitúcie zákonnú povinnosť oznámiť výskyt podvodu orgánom dohľadu. V niektorých krajinách je auditor povinný oznámiť orgánom aj nesprávnosti, ak manažment a osoby poverené spravovaním neprijmú nápravné opatrenia.

A66. Auditor môže považovať za vhodné požiadať o právnu radu, aby určil vhodný postup zodpovedajúci okolnostiam s cieľom zistiť kroky potrebné na zváženie aspektov verejného záujmu identifikovaného podvodu.

Úvahy týkajúce účtovných jednotiek vo verejnom sektore

A67. Vo verejnom sektore sa môžu požiadavky na oznamovanie podvodu, či už bol alebo nebol odhalený auditorským postupom, riadiť konkrétnymi ustanoveniami mandátu na audit, prípadne príslušnými právnymi predpismi, nariadením alebo inou autoritou.

Príklady rizikových faktorov podvodu

V tejto prílohe sú uvedené príklady rizikových faktorov, s ktorými sa audítori môžu stretnúť v mnohých situáciách. Samostatne sú uvedené príklady týkajúce sa dvoch typov podvodu relevantných z hľadiska úvah audítora, a sice podvodné finančné vykazovanie a sprenevera majetku. Pre oba typy podvodu sa rizikové faktory ďalej členia na základe troch podmienok, ktoré sa vo všeobecnosti vyskytujú súbežne s výskytom významných nesprávností: a) motivačné faktory/tlaky, b) príležitosti a c) postoje/racionálne zdôvodnenia. Hoci sa tieto rizikové faktory vzťahujú na celý rad situácií, sú to iba príklady, čo znamená, že audítor môže zistiť aj ďalšie alebo odlišné rizikové faktory. Nie všetky uvedené príklady sú relevantné za všetkých okolností a niektoré môžu byť viac alebo menej dôležité v účtovných jednotkách rozličnej veľkosti alebo s odlišnou štruktúrou vlastníctva, prípadne za iných okolností. Do poradia, v akom sú rizikové faktory uvedené, sa nepremiata ich relatívna dôležitosť ani frekvencia výskytu.

Rizikové faktory týkajúce sa nesprávností vyplývajúcich z podvodného finančného vykazovania

Ďalej sú uvedené príklady rizikových faktorov týkajúcich sa nesprávností vyplývajúcich z podvodného finančného vykazovania.

Motivačné faktory/tlaky

Finančnú stabilitu alebo rentabilitu ohrozujú podmienky v ekonomike, odvetví alebo v prevádzke účtovnej jednotky, napríklad:

- vysoký stupeň konkurencie alebo nasýtenie trhu spojené s klesajúcimi maržami,
- vysoká citlivosť na prudké zmeny, napríklad zmeny v technológii, zastaranosti výrobkov, prípadne v úrokových sadzbách,
- významný pokles dopytu zákazníkov a čoraz väčší počet zlyhávajúcich podnikov v odvetví alebo v celej ekonomike,
- prevádzkové straty vyvolávajúce hrozbu konkurzu, exekúcie alebo nepriateľského prevzatia firmy,
- opakované negatívne peňažné toky z prevádzkovej činnosti alebo neschopnosť vygenerovať peňažné toky z prevádzkovej činnosti, pričom účtovná jednotka vykazuje výnosy a rast výnosov,
- rýchly rast alebo neobvyklá ziskovosť, najmä v porovnaní s inými spoločnosťami v rovnakom odvetví,
- nové účtovné, štatutárne alebo regulačné požiadavky.

Manažment je pod nesmiernym tlakom, aby splnil požiadavky alebo očakávania tretích osôb z týchto dôvodov:

- očakávania investičných analytikov, inštitucionálnych investorov, dôležitých veriteľov alebo iných externých strán týkajúce sa rentability alebo trendov (najmä prehnane agresívne alebo nerealistické očakávania) vrátane očakávaní, ktoré vytvorí manažment, napríklad príliš optimistickými vyhláseniami v tlači alebo vo výročných správach,
- potreba získať na zachovanie konkurencieschopnosti ďalšie financovanie z cudzích alebo vlastných zdrojov vrátane financovania veľkých výdavkov na výskum a vývoj alebo investičných výdavkov,
- minimálna schopnosť dodržať požiadavky kladené na spoločnosti registrované na burze alebo požiadavky na splácanie úveru či iné úverové ukazovatele,

- vnímaný alebo skutočný nepriaznivý vplyv vykázaných slabých finančných výsledkov na prebiehajúce významné transakcie, napríklad podnikové kombinácie alebo uzatvorenie kontraktov.

Dostupné informácie naznačujú, že osobnú finančnú situáciu manažmentu alebo osôb poverených spravovaním ohrozuje finančná výkonnosť účtovnej jednotky v dôsledku:

- veľkých finančných záujmov v účtovnej jednotke,
- skutočnosti, že významné súčasti ich odmeňovania (napríklad odmeny, opcie na akcie a časť mzdy podmienená dosiahnutými výsledkami účtovnej jednotky) sú podmienené dosiahnutím ambiciózných cieľov pre ceny akcií, výsledky hospodárenia, finančnú situáciu alebo peňažné toky,²⁶
- osobného ručenia za dlhy účtovnej jednotky.

Manažment alebo prevádzkoví pracovníci sú pod nesmiernym tlakom splniť finančné ciele vrátane motivačných cieľov pre predaj alebo ziskovosť, ktoré stanovili osoby poverené spravovaním.

Príležitosti

Charakter odvetvia alebo či operácií účtovnej jednotky poskytujú príležitosti na podvodné finančné vykazovanie, ktoré môže vyplývať:

- z významných transakcií so spriaznenými osobami, ktoré sa vymykajú z rámca bežného podnikania, alebo so spriaznenými účtovnými jednotkami, ktoré nie sú auditované, alebo ich audit vykonáva iná firma,
- zo silnej finančnej prítomnosti alebo schopnosti dominovať v určitom odvetví, ktorá účtovnej jednotke umožňuje diktovať podmienky dodávateľom alebo odberateľom, čo môže viesť k nevhodným transakciám alebo transakciám, pri ktorých nebol dodržaný princíp nezávislého vzťahu,
- z majetku, záväzkov, výnosov alebo nákladov založených na významných odhadoch zahŕňajúcich subjektívne úsudky alebo neistoty, ktoré sa dajú ťažko potvrdiť,
- z významných, neobvyklých alebo veľmi zložitých transakcií, najmä transakcií pred koncom účtovného obdobia, ktoré vyvolávajú zložité otázky z hľadiska „prevahy podstaty nad formou“,
- z významných prevádzok umiestnených alebo pôsobiacich v zahraničí v jurisdikcii s odlišným podnikateľským prostredím a kultúrou,
- z využívania obchodných sprostredkovateľov, pre ktorých, ako sa zdá, neexistuje jasné podnikateľské zdôvodnenie,
- z významných bankových účtov alebo operácií dcérskej spoločnosti alebo pobočky v jurisdikcii daňového raja, pre ktoré, ako sa zdá, neexistuje jasné podnikateľské zdôvodnenie.

Monitorovanie manažmentu je neúčinné v dôsledku:

- skutočnosti, že v manažmente má dominantné postavenie jedna osoba alebo malá skupina ľudí (v podniku, ktorý neriadi vlastníci) a neexistujú kompenzujúce kontroly,
- neúčinného dohľadu nad procesom finančného vykazovania a internej kontroly zo strany osôb poverených spravovaním.

²⁶ Motivačné faktory, ktoré plánuje manažment, môžu byť podmienené dosiahnutím cieľov týkajúcich sa iba určitých účtov alebo vybraných aktivít účtovnej jednotky napriek tomu, že súvisiace účty alebo aktivity možno nie sú významné pre účtovnú jednotku ako celok.

ZODPOVEDNOSŤ AUDÍTORA TÝKAJÚCA SA PODVODU PRI AUDITE FINANČNÝCH VÝKAZOV

Organizačná štruktúra je zložitá alebo nestabilná, čo dokazujú:

- ťažkosti pri určovaní organizácie alebo osôb s kontrolným vplyvom v účtovnej jednotke,
- príliš zložitá organizačná štruktúra, ktorá zahŕňa neobvyklé právne subjekty alebo manažérske kompetencie,
- vysoká fluktuácia vyššieho manažmentu, právnych poradcov alebo osôb poverených spravovaním .

Prvky interných kontrol sú neúplné v dôsledku:

- nedostatočného monitorovania kontrol vrátane automatizovaných kontrol a kontrol priebežného finančného vykazovania (ak sa vyžaduje externé vykazovanie),
- vysokej fluktuácie pracovníkov alebo zamestnávania pracovníkov v oblastiach účtovníctva, informačných technológií alebo interného auditu, pričom tieto oblasti nefungujú efektívne,
- neúčinných účtovných a informačných systémov vrátane situácií, ktoré predstavujú závažné nedostatky v internej kontrole.

Postoje/racionálne zdôvodnenia

- neúčinnnej komunikácie, implementácie, podpory alebo presadzovania hodnôt alebo etických štandardov účtovnej jednotky manažmentom alebo komunikácia nevhodných hodnôt alebo etických štandardov,
- nadmernej účasti nefinančného manažmentu alebo prehnaným zaoberaním sa výberom účtovných pravidiel alebo určovaním významných odhadov,
- porušení zákonov o cenných papieroch alebo iných zákonov a nariadení známych z minulosti alebo nárokov voči účtovnej jednotke, jej vyššiemu manažmentu alebo osobám povereným spravovaním, ktoré naznačujú podvod alebo porušenia zákonov a predpisov,
- neúmerného záujmu manažmentu na udržaní alebo zvýšení ceny akcií účtovnej jednotky alebo výnosových trendov,
- praxe, pri ktorej sa manažment zaviazal analytikom, veriteľom alebo ostatným tretím stranám dosiahnuť agresívne alebo nerealistické predpovede,
- manažment zlyháva včas napraviť známe závažné nedostatky internej kontroly,
- záujmu manažmentu na používaní nevhodných prostriedkov na minimalizáciu vykazovaných výnosov z daňovo motivovaných dôvodov,
- nízkej morálky vyššieho manažmentu,
- toho, že vlastník - manažér nerobí rozdiely medzi osobnými a podnikateľskými transakciami,
- sporu medzi akcionármi v neverejnej účtovnej jednotke,
- opakovaných pokusov manažmentu odôvodniť okrajové alebo nevhodné účtovníctvo na základe významnosti,
- toho, že vzťah medzi manažmentom a súčasným alebo predchádzajúcim audítorom je napätý, čo sa prejavuje takto:
 - časté spory so súčasným alebo predchádzajúcim audítorom, ktoré sa týkajú účtovných, audítorských záležitostí alebo záležitostí vykazovania,
 - prehnané požiadavky na audítora, vrátane prehnaných časových obmedzení týkajúcich sa kompletizácie auditu alebo vydania audítorskej správy,

- obmedzenia kladené audítorovi, ktoré nevhodne limitujú prístup audítora k ľuďom a informáciám alebo jeho schopnosť efektívne komunikovať s osobami poverenými spravovaním,
- panovačné správanie sa manažmentu pri rokovaní s audítorom, predovšetkým týkajúce sa pokusov ovplyvniť rozsah práce audítora alebo výber a zotrvanie pracovníkov, ktorí sú pridelení na zákazku auditu alebo s ktorými sa o nej konzultuje.

Rizikové faktory, ktoré sa týkajú nesprávností vyplývajúcich zo sprenevery majetku

Rizikové faktory, ktoré sa týkajú nesprávností vyplývajúcich zo sprenevery majetku, sú tiež rozdelené podľa troch podmienok, ktoré sú pri existencii podvodu všeobecne prítomné: (a) motivačné faktory/tlaky, (b) príležitosti a (c) postoje/racionálne zdôvodnenia. Niektoré rizikové faktory, ktoré sa týkajú nesprávností vyplývajúcich z podvodného finančného vykazovania, môžu byť prítomné aj vtedy, ak sa vyskytnú nesprávnosti vyplývajúce zo sprenevery majetku. V prípade existencie nesprávností spôsobených podvodným finančným vykazovaním alebo spreneverou majetku môže napríklad existovať neúčinné monitorovanie manažmentom a ďalšie nedostatky internej kontroly. Nasledujú príklady rizikových faktorov, ktoré sa týkajú nesprávností vyplývajúcich zo sprenevery majetku.

Motivačné faktory/tlaky

Osobné finančné záväzky môžu vytvárať tlak na manažment alebo zamestnancov, ktorí majú prístup k peniazom alebo inému majetku náchylným na krádež, aby ich spreneverili.

Nepriateľské vzťahy medzi účtovnou jednotkou a zamestnancami, ktorí majú prístup k peniazom alebo inému majetku, ktoré sú ukradnuteľné, môžu motivovať týchto zamestnancov k ich sprenevere. Napríklad nepriateľské vzťahy sa môžu vytvoriť v dôsledku:

- známeho alebo predpokladaného budúceho prepúšťania zamestnancov,
- nedávnych alebo predpokladaných zmien v odmeňovaní zamestnancov alebo v systéme odmeňovania,
- povýšenia, odmeňovania alebo iných odmien, ktoré nezodpovedajú očakávaniam.

Príležitosti

Určité charakteristiky alebo okolnosti môžu zvýšiť možnosť, že majetok sa stane terčom sprenevery. Napríklad, príležitosti na spreneveru majetku sa zvýšia, ak existujú:

- vysoké sumy hotovosti alebo spracúvaných peňažných prostriedkov,
- položky zásob s malou veľkosťou, vysokou hodnotou alebo vysokým dopytom,
- ľahko vymeniteľný majetok, ako sú dlhopisy na doručiteľa, diamanty alebo počítačové čipy,
- dlhodobý majetok malej veľkosti, ktorý je predajný alebo bez viditeľnej možnosti identifikácie vlastníctva.

Nevhodná vnútorná kontrola majetku môže zvýšiť riziko sprenevery tohto majetku. K sprenevere majetku môže dôjsť z týchto príčin:

- neadekvátne oddelenie povinností alebo neexistencia nezávislých kontrol,
- neadekvátny dohľad nad výdavkami vyššieho manažmentu, ako napríklad cestovné výdavky a iné náhrady,
- neadekvátny dohľad manažmentu nad zamestnancami, ktorí sú zodpovední za majetok, napríklad nedostatočný dohľad nad detašovanými pracoviskami alebo

ZODPOVEDNOSŤ AUDÍTORA TÝKAJÚCA SA PODVODU PRI AUDITE FINANČNÝCH
VÝKAZOV

ich monitorovanie,

- neadekvátne preverovanie uchádzačov o zamestnanie, ktorí majú prístup k majetku,
- nevhodné vedenie záznamov o majetku,
- nevhodný systém oprávnení a schvaľovania transakcií (napríklad pri nákupoch),
- nevhodná fyzická ochrana peňazí, investícií, zásob alebo dlhodobého majetku,
- nedostatočná úplnosť a včasnosť odsúhlasenia majetku,
- nedostatok aktuálnej a vhodnej dokumentácie transakcií, napríklad dobropisy za vrátený tovar,
- nedostatočne vybraný povinná dovolenka zamestnancov, ktorí vykonávajú kľúčové kontrolné funkcie,
- nedostatočné pochopenie informačných technológií manažmentom, čo umožňuje zamestnancom v informačných technológiách dopustiť sa sprenevery,
- neadekvátne kontroly prístupu k automatizovaným záznamom, vrátane kontrol a previerok záznamov o úkonoch vykonaných v počítačových systémoch.

Postoje/racionálne zdôvodnenia

- Nevšímavosť voči potrebe monitorovať alebo znižovať riziká týkajúce sa sprenevery majetku,
- nedostatočná pozornosť venovaná internej kontrole v súvislosti so spreneverou majetku prejavujúcou sa obchádzaním existujúcich kontrol alebo neprijatím vhodných nápravných opatrení zameraných na známe nedostatky v internej kontrole,
- správanie naznačujúce nespokojnosť s účtovnou jednotkou alebo s tým, ako zaobchádza so zamestnancami,
- zmeny v správaní alebo životnom štýle, ktoré môžu naznačovať, že bol spreneverený majetok,
- tolerovanie drobných krádeží.

Príloha 2

(Pozri: odsek A40)

Príklady možných audítorských postupov na riešenie rizík významných nesprávností spôsobených podvodom

Príklady možných audítorských postupov na riešenie posúdených rizík významných nesprávností spôsobených podvodom, ktoré vyplývajú z podvodného finančného vykazovania a zo sprenevery majetku, sa uvádzajú ďalej v texte. Hoci sa tieto postupy vzťahujú na širokú škálu situácií, sú to len príklady a teda nemusia byť najvhodnejšie a ani potrebné za každých okolností. Okrem toho poradie postupov neodzrkadľuje ich relatívnu dôležitosť.

Úvahy na úrovni tvrdení

Konkrétna reakcia na audítorské posúdenie rizika významných nesprávností spôsobených podvodom sa bude odlišovať v závislosti od druhov alebo kombinácií rizikových faktorov podvodu alebo identifikovaných podmienok, a v závislosti od zostatkov účtov, skupiny transakcií a tvrdení, ktoré môžu ovplyvniť.

Špecifické príklady reakcií:

- Navštívenie pracovísk alebo vykonanie určitých neočakávaných alebo neohlásených testov. Napríklad pozorovanie zásob na miestach, kde sa účasť audítora vopred neoznámila, alebo neočakávané prepočítanie peňažných prostriedkov ku konkrétnemu dátumu,
- požiadavka, aby sa zásoby počítali na konci účtovného obdobia alebo k dátumu, ktorý je bližšie ku koncu účtovného obdobia, s cieľom znížiť riziko manipulácie so zostatkami počas účtovného obdobia odo dňa dokončenia počítania do konca účtovného obdobia,
- zmena audítorského prístupu v bežnom roku; napríklad ústny kontakt s hlavnými zákazníkmi a dodávateľmi ako doplnok k zaslaniu písomných potvrdení, zaslanie žiadosti o potvrdenie konkrétnej strane vnútri organizácie alebo požadovanie väčšieho počtu a rozdielnych informácií,
- vykonanie podrobnej previerky štvrťročných alebo koncoročných dodatočných zaúčtovaní a preskúmanie tých, ktoré sa zdajú byť neobvyklé z hľadiska ich charakteru alebo sumy,
- pri závažných a neobvyklých transakciách, predovšetkým tých, ktoré sa vyskytujú pred koncom roka, preskúmanie možnosti existencie spriaznených osôb a zdrojov finančných prostriedkov, ktorými sa podporujú tieto transakcie,
- vykonanie substantívnych analytických postupov s použitím nesumarizovaných údajov. Napríklad, porovnanie tržieb a nákladov vynaložených na predaj podľa lokalít, predmetu podnikania alebo mesiacov s očakávaniami, ktoré pripravil audítor,
- vedenie rozhovorov s pracovníkmi zainteresovanými v oblastiach, v ktorých bolo identifikované riziko významných nesprávností spôsobených podvodom, s cieľom získať ich pohľad na riziko, či, alebo ako, kontroly reagujú na toto riziko,
- ak iní nezávislí audítori auditujú finančné výkazy jednej alebo viacerých dcérskych spoločností, divízií alebo pobočiek, diskusia s nimi o rozsahu práce, ktorú treba vykonať na riešenie rizika významných nesprávností spôsobených podvodom, ktoré je výsledkom transakcií a aktivít medzi týmito časťami,
- ak sa práca experta stane osobitne dôležitou vo vzťahu k položke finančných výkazov, pre ktorú riziko nesprávností spôsobenej podvodom je vysoké, vykonanie dodatočných postupov, ktoré sa týkajú niektorých alebo všetkých predpokladov experta, jeho metód alebo zistení, s cieľom určiť, či zistenia nie sú

neprimerané, alebo zapojenie ďalšieho experta na tento účel,

- vykonanie audítorských postupov na účel analyzovania vybraných počiatočných stavov účtov z predtým auditovaných finančných výkazov s cieľom vyhodnotiť, ako sa s odstupom času vyriešili niektoré otázky týkajúce sa účtovných odhadov a úsudkov, napríklad rezerva na reklamácie,
- vykonanie postupov na účte alebo pri iných odsúhlaseniach, ktoré pripravila účtovná jednotka, vrátane posúdenia odsúhlasení uskutočnených počas účtovného obdobia,
- vykonanie techník s použitím počítača, ako je hĺbková analýza údajov, s cieľom testovať anomálie v populácii údajov,
- testovanie pravdivosti záznamov a transakcií vyprodukovaných počítačom,
- hľadanie dodatočných audítorských dôkazov zo zdrojov mimo auditovanej účtovnej jednotky.

Špecifické reakcie – nesprávnosti, ktoré vyplývajú z podvodného finančného vykazovania

Príklady reakcií na audítorské posúdenie rizika významných nesprávností, ktoré vyplývajú z podvodného finančného vykazovania, sú tieto:

Moment uznania výnosov pre zaúčtovanie

- Vykonanie substantívnych analytických postupov týkajúcich sa výnosov s použitím nesumarizovaných údajov, napríklad porovnanie výnosov vykázaných podľa mesiacov a podľa predmetu podnikania alebo podnikateľských segmentov počas bežného účtovného obdobia s porovnateľnými predchádzajúcimi obdobiami. Audítorské techniky s použitím počítača môžu byť užitočné pri identifikácii neobvyklých alebo neočakávaných výnosových vzťahov alebo transakcií,
- potvrdenie si so zákazníkmi určitých relevantných zmluvných podmienok a neexistencie postranných dohôd, pretože náležitosť účtovania je často ovplyvnená takýmito podmienkami alebo dohodami a základne pre rabaty alebo obdobia, ktorých sa týkajú, sú často slabo zdokumentované. Napríklad, za takýchto okolností sú relevantné akceptačné kritériá, dodacie a platobné podmienky, absencia budúcich alebo pokračujúcich záväzkov dodávateľa, právo na vrátenie výrobku, garantované množstvá ďalšieho predaja a ustanovenia o zrušení alebo náhradách,
- získavanie informácií od pracovníkov predaja alebo marketingu účtovnej jednotky alebo vnútro podnikových právnych poradcov o predaji alebo expedíciách tovaru pred koncom účtovného obdobia a ich vedomostiach o akýchkoľvek neobvyklých podmienkach spojených s týmito transakciami,
- fyzická prítomnosť v jednej alebo vo viacerých lokalitách na konci účtovného obdobia s cieľom pozorovať expedíciu tovaru alebo jeho prípravu na expedíciu (alebo vrátený tovar, ktorý čaká na spracovanie) a vykonanie iných vhodných postupov týkajúcich sa stavu predajov a zásob k určitému dátumu,
- v prípadoch, kedy sa výnosové transakcie elektronicky iniciujú, spracovávajú a zaznamenávajú, testovanie kontrol s cieľom zistiť, či poskytujú uistenie, že zaznamenané výnosové transakcie sa uskutočnili a sú správne zaznamenané.

Stavy zásob

- Preskúmanie záznamov zásob účtovnej jednotky s cieľom identifikovať lokality alebo položky, ktoré vyžadujú osobitnú pozornosť počas fyzickej inventúry zásob alebo po nej,
- pozorovanie počítania zásob v istých lokalitách bez ohlásenia alebo vykonanie počítania zásob vo všetkých lokalitách v ten istý deň,

ZODPOVEDNOSŤ AUDÍTORA TÝKAJÚCA SA PODVODU PRI AUDITE FINANČNÝCH VÝKAZOV

- vykonanie počítania zásob na konci alebo tesne pred koncom účtovného obdobia s cieľom minimalizovať riziko nevhodnej manipulácie počas účtovného obdobia odo dňa počítania do konca účtovného obdobia,
- vykonanie dodatočných postupov pri pozorovaní počítania, napríklad prísnejšie preskúvanie obsahu položiek v škatuliach, spôsobu, akým sa tovar ukladá (napríklad prázdne miesta) alebo označuje a kvality (t.j. čistoty, stupňa alebo koncentrácie) tekutých látok ako sú voňavky alebo špeciálne chemikálie. V tejto súvislosti môže byť užitočné použiť prácu experta,
- porovnanie množstiev za bežné účtovné obdobie s predchádzajúcimi účtovnými obdobiami podľa skupín alebo kategórií zásob, lokality alebo iných kritérií alebo porovnanie napočítaných množstiev s priebežnými záznamami,
- použitie audítorských techník s použitím počítača na ďalšie testovanie zostavenia záznamov o fyzickej inventúre - napríklad, triedenie podľa čísiel štítkov na účel testovania kontrol štítkov alebo poradových čísiel položiek na účel testovania možnosti vynechania položiek alebo ich duplicity.

Odhady manažmentu

- Použitie experta na vypracovanie nezávislého odhadu na porovnanie s odhadom manažmentu,
- rozšírenie získavania informácií na osoby mimo manažmentu a účtovného oddelenia na potvrdenie schopnosti manažmentu realizovať plány, ktoré sú relevantné pre vypracovanie odhadu.

Špecifické reakcie – nesprávnosti spôsobené spreneverou majetku

Rozdielne okolnosti budú nevyhnutne diktovať rozdielne reakcie. Reakcia audítora na riziko významných nesprávností spôsobených podvodom, ktorý sa týka sprenevery majetku, bude obvyčajne orientovaná na určité zostatky účtov a skupiny transakcií. Hoci niektoré z reakcií audítora, ktoré sú opísané v uvedených dvoch kategóriách, sa môžu aplikovať pri uvedených okolnostiach, rozsah práce má byť spojený so špecifickými informáciami o riziku sprenevery, ktoré sa zistilo.

Príklady reakcií na audítorské posúdenie rizika významných nesprávností spôsobených spreneverou majetku sú tieto:

- počítanie peňazí v hotovosti alebo cenných papierov na konci roka alebo tesne pred jeho koncom,
- potvrdenie pohybov na účte priamo u zákazníkov (vrátane výšky kreditných limitov a výšky vrátených tovarov, ako aj dátumov, kedy boli platby uhradené) za obdobie podliehajúce auditu,
- analýza úspešného vymáhania odpísaných pohľadávok,
- analýza manka zásob podľa lokalít a druhov výrobkov,
- porovnanie kľúčových ukazovateľov zásob s odvetvovými normami,
- preverenie podpornej dokumentácie z hľadiska zredukovania výšky priebežných záznamov zásob,
- vykonanie počítačového párovania zoznamu dodávateľov so zoznamom zamestnancov s cieľom identifikovať, či sa zhodujú adresy alebo telefónne čísla,
- vykonanie počítačového vyhľadávania záznamov o výplate miezd s cieľom identifikovať duplicitné adresy, identifikačné čísla zamestnancov alebo daňových orgánov alebo bankových účtov,
- preverenie osobných spisov pracovníkov, ktoré neobsahujú dôkazy o aktivite alebo obsahujú o nej len málo dôkazov, napríklad chýbajú hodnotenia výkonnosti,

ZODPOVEDNOSŤ AUDÍTORA TÝKAJÚCA SA PODVODU PRI AUDITE FINANČNÝCH
VÝKAZOV

- analýza predajných zliav a vrátených tovarov s cieľom identifikovať neobvyklé vzorce správania alebo trendy,
- potvrdenie špecifických podmienok zmlúv s tretími stranami,
- získanie dôkazov, že zmluvy sa realizujú v súlade so zmluvnými podmienkami,
- preverenie správnosti veľkých a neobvyklých výdavkov,
- preverenie oprávnenia a účtovnej hodnoty úverov vyššieho manažmentu a spriaznených osôb,
- preverenie úrovne a správnosti výkazov o výdavkoch, ktoré predložil vyšší manažment.

Príloha 3

(Pozri: odsek A49)

Príklady okolností, ktoré naznačujú možnosť podvodu

Príklady okolností, ktoré môžu naznačovať možnosť, že finančné výkazy môžu obsahovať významnú nesprávnosť v dôsledku podvodu, sú tieto:

Nezrovnalosti v účtovných záznamoch, ktoré zahŕňajú:

- transakcie, ktoré nie sú zaznamenané úplne alebo včas alebo sú zaznamenané nesprávne z hľadiska sumy, účtovného obdobia, klasifikácie alebo pravidiel účtovnej jednotky,
- zostatky alebo transakcie bez podkladov alebo povolenia,
- úpravy na poslednú chvíľu, ktoré majú závažný vplyv na finančné výsledky,
- dôkazy o prístupe zamestnancov k systémom a záznamom, ktorý nie je konzistentný s prístupom potrebným na vykonávanie povinností, na ktoré majú oprávnenie,
- tipy alebo sťažnosti predložené audítorovi o údajnom podvode.

Rozporné alebo chýbajúce dôkazy, ktoré zahŕňajú:

- chýbajúce dokumenty,
- dokumenty, ktoré sa zdajú byť zmenené,
- nedostupnosť iných dokumentov ako sú fotokópie alebo elektronicky zaslané dokumenty, ak sa predpokladá, že originály dokumentov existujú,
- závažné nevysvetlené položky pri odsúhlasení,
- neobvyklé zmeny v súvahe alebo zmeny trendov alebo dôležitých ukazovateľov alebo vzťahov vo finančných výkazoch, napríklad ak pohľadávky rastú rýchlejšie ako výnosy,
- nekonzistentné, neurčité alebo nepresvedčivé odpovede manažmentu alebo zamestnancov na otázky pri získavaní informácií alebo analytických postupoch,
- neobvyklé nezrovnalosti medzi záznamami účtovnej jednotky a potvrdzovacími odpoveďami,
- veľký počet kreditných položiek a iných úprav v záznamoch pohľadávok,
- nevysvetlené alebo neadekvátne vysvetlené rozdiely medzi knihou pohľadávok a hlavnou knihou alebo medzi potvrdeniami zákazníkov a knihou pohľadávok,
- chýbajúce alebo neexistujúce stornované šeky za okolností, keď sa stornované šeky bežne vracajú účtovnej jednotke spolu s bankovým výpisom,
- chýbajúce zásoby alebo fyzický majetok závažnej veľkosti,
- nedostupné alebo chýbajúce elektronické dôkazy, nekonzistentné s praxou alebo pravidlami účtovnej jednotky pre uchovávanie záznamov,
- menej odpovedí na žiadosti o potvrdenia ako sa predpokladalo alebo väčší počet odpovedí ako sa predpokladalo,
- neschopnosť predložiť dôkazy týkajúce sa vývoja kľúčových systémov, testovania zmien programov a implementačných aktivít pre systémové zmeny a použitie v bežnom roku.

Problematické alebo neobvyklé vzťahy medzi audítorom a manažmentom, ktoré zahŕňajú:

- zamietnutie prístupu k záznamom, zariadeniam, určitým zamestnancom,

ZODPOVEDNOSŤ AUDÍTORA TÝKAJÚCA SA PODVODU PRI AUDITE FINANČNÝCH
VÝKAZOV

zákazníkom, dodávateľom alebo iným osobám, od ktorých by sa mohli požadovať audítorské dôkazy,

- neprimeraný časový tlak vyvíjaný manažmentom na vyriešenie zložitých alebo sporných otázok,
- sťažnosti manažmentu na vykonávanie auditu alebo zastrašovanie členov tímu na zákazke manažmentom, najmä v súvislosti s kritickým audítorským hodnotením audítorských dôkazov alebo pri riešení potenciálnych sporov s manažmentom,
- neobvyklé meškanie účtovnej jednotky pri poskytovaní požadovaných informácií,
- neochota umožniť audítorovi prístup ku kľúčovým elektronickým súborom na testovanie pomocou techník s využitím počítača,
- zamietnutie prístupu ku kľúčovým pracovníkom a zariadeniam IT operácií, vrátane pracovníkov bezpečnosti, operácií a vývoja systémov,
- neochota doplniť alebo revidovať informácie vykázané vo finančných výkazoch na zabezpečenie ich väčšej úplnosti a zrozumiteľnosti,
- neochota včas riešiť zistené nedostatky v internej kontrole.

Ostatné:

- neochota manažmentu umožniť audítorovi osobné stretnutie s osobami poverenými spravovaním,
- účtovné pravidlá, ktoré sa zdajú byť v rozpore s normami v odvetví,
- časté zmeny účtovných odhadov, ktoré zrejme nevyplývajú zo zmien okolností,
- tolerovanie porušovaní kódexu správania sa, ktorý má účtovná jednotka.